

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Біла Софія Дмитрівна

**“Компетентності учнів старшого шкільного віку щодо прав дитини та їх
реалізації”**

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня
бакалавра соціальної роботи

Науковий керівник:
кандидат соціологічних наук,
доцент
Литва Людмила Андріївна

Допущено до захисту в ЕК
Кафедра соціальної роботи
Завідувач кафедри соціальної роботи
кандидат соціологічних наук, доцент
Люта Леся Петрівна

(підпис)

Київ - 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ.....	5
1.1. Права дитини та їх імплементація в практику соціальної роботи.....	5
1.2. Забезпечення прав дитини в Україні.....	11
1.3. Сучасний стан забезпечення прав дитини та практики в соціальній роботі.....	16
1.4. Компетентність підлітків старшого шкільного віку щодо можливостей реалізації своїх прав в повсякденних практиках.....	19
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОЇХ ПРАВ В ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИКАХ.....	25
2.1. Програма дослідження.....	25
2.2. Характеристика вибірки.....	31
2.3. Аналіз результатів та їх обговорення.....	35
Висновки до розділу 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ЕДУКАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ШОДО РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВОЇХ ПРАВ.....	56
3.1. Програма едукативного заходу.....	56
3.2. Аналіз ефективності заходів.....	71
Висновки до розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Права дитини - це одне з найважливішого що має існувати в державі, тому що саме завдяки ним забезпечується захист особистості, розвиток, безпека та свобода.

В наших умовах формування компетентностей учнів старшого шкільного віку з прав дитини набуває особливого значення. Сучасні старшокласники все більше починають проявляти свою активну громадську позицію, набувають правової свідомості та соціальної відповідальності, тому необхідною умовою їхньої успішної соціалізації є знання своїх прав та вміння їх захищати.

Щодо актуальності теми, то вона обумовлена тим, що в сучасному суспільстві, на жаль, існують випадки коли права дитини можуть бути порушені в сфері освіти, сім'ї, а також в спілкуванні з однолітками. Часто учні недостатньо обізнані в своїх правах, не знають способів реалізації та захисту.

Саме тому, для закладів освіти є важливим сформулювати правову обізнаність учнів, виховати в них повагу до прав інших людей та навчити їх використовувати практичні навички в повсякденному житті.

Крім того, існує Конвенція ООН про права дитини, в якій зазначено основні права дітей, а задача держави забезпечувати їх дотримання. [10]. В закладах освіти діти мають бути не тільки ознайомлені зі своїми правами, а ще й вміти грамотно відстоювати власні права та мати повагу до прав інших дітей.

Проблема компетентності учнів вже досліджувалася багатьма науковцями. До прикладу, Василь Сухомлинський. В своїх творах він часто наголошував на необхідність правильного виховання дітей, дотримання їхніх прав та повазі до інших. Для нього було важливим створення умов, в яких дитина могла б гармонійно розвиватися та захищати свої інтереси.

Питання формування громадянських цінностей, правової культури, досліджував в своїх роботах Іван Бех. Він розкривав механізми формування не тільки правової свідомості, а ще й моральної. [2;3].

В сучасних наукових дослідженнях, громадянські та правові компетентності учнів набувають ще більшого значення, але проблема залишається. Дітям важко практично реалізовувати знання про свої права, тому вивчення прав дитини, як їх реалізовувати у звичайному житті є дуже актуальним.

Метою роботи є дослідити компетентності підлітків у сфері реалізації прав дитини та запропонувати едукативні заходи з поглиблення знань у сфері захисту прав дитини.

Завдання моєї роботи:

- проаналізувати в науковій галузі пізнання практики реалізації та забезпечення прав дитини;
- визначити розуміння та ступінь реалізації підлітками своїх прав у світовій практиці;
- емпірично дослідити ставлення підлітків старшого шкільного віку до реалізації прав дитини;
- розробити та запровадити едукативні заходи з поширення знань про права дитини серед підлітків старшого шкільного віку.

Об'єктом дослідження є права дитини як основоположні засади успішної соціалізації.

Предметом дослідження є компетентності підлітків щодо практики реалізації своїх прав.

Методи дослідження. Для досягнення мети у дослідженні були застосовані теоретичні методи - аналіз, синтез, узагальнення та порівняння для систематизації наукових джерел та нормативно-правових документів; емпіричні методи - спостереження, анкетування, методи статистичної обробки даних, едукативно-симулятивні соціально-педагогічні методи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРАВ ДИТИНИ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Права дитини та їх імплементація в практику соціальної роботи

В сучасному суспільстві права дитини є невід'ємною частиною прав людини. Вони визначають основні аспекти для розвитку дитини як в духовному, фізичному, психологічному так і соціальному розвитку дитини, завдяки ним дитина має захист, безпеку та можливість реалізації власного потенціалу.

В нашому світі проблема захисту прав дітей набуває ще більшого значення та уваги, оскільки діти є одними з найбільш уразливих груп суспільства, вони потребують підтримки з боку держави та оточення.

Існує міжнародний документ, який регулює права дітей, це [Конвенція про права дитини](#) яка була прийнята в 1989 році Генеральною Асамблеєю ООН [1]. Конвенція визначає дитину як повноцінного носія прав та свобод, до найважливіших прав дитини можна віднести право на освіту, право на життя, право на розвиток, право на медичну допомогу, право на свободу думки, захист від насильства, дискримінації.

У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію, при цьому взявши на себе обов'язок захищати права кожної дитини.

Соціальна робота відіграє важливе значення у сфері забезпечення прав дітей. Соціальна робота загалом спрямована на підтримку людини, захисту її прав та в допомозі в створенні умов для повноцінного життя та розвитку [2]. Також, вона орієнтується на допомогу дітям в складних життєвих обставинах, тим хто потребує соціального захисту або зазнають порушення прав.

Імплементація прав дитини в соціальну роботу полягає в тому, щоб впровадити міжнародні та національні стандарти захисту прав дитини в діяльність соціальних служб, громадських організацій, освітніх закладів та інших установ [3]. Соціальний працівник це як посередник між дитиною,

сім'єю, суспільством та державою. Він допомагає забезпечити реалізацію прав дітей у звичайне життя.

Одним із важливих напрямків діяльності соціального працівника є захист дітей від насильства, дискримінації та жорстокого поводження [4]. Тут робота соціальних служб заключається в тому що вони виявляють дітей, які перебувають в жорстоких та небезпечних умовах, проводять роботу з сім'ями та надають психологічну, педагогічну та правову допомогу. Особлива увага надається дітям сиротам, дітям з інвалідністю, малозабезпеченим сім'ям, а також тим, хто постраждав від воєнних дій [5].

Важливим аспектом є забезпечення права на освіту та розвиток. Зараз, роботу соціальних працівників все більше починають впроваджувати в заклади освіти для того, щоб створити більш безпечне освітнє середовище [6].

Завдяки цьому рівень булінгу, дискримінації та порушення прав у школі значно знижується. Проведення просвітницької діяльності, тобто тренінги, семінари спрямовані на формування в школярів правової обізнаності набуває більшого значення.

Багато учнів старшого шкільного віку знають що таке права дитини, але більшість не знає як захистити себе, яка може бути відповідальність.

На мою думку, важливим є залучення дітей до активної участі в шкільному житті, тому що в першу чергу ці питання стосуються саме їхнього життя.

Одним із пунктів Конвенції ООН про права дитини є право на висловлення власної думки. Враховуючи це, соціальний працівник має брати до уваги інтереси та потреби дитини.

У зв'язку з війною, особливого значення набуває проблема захисту прав дітей в Україні. Фактично багато внутрішньо переміщених сімей, дітей з психологічними травмами. На початку повномасштабного вторгнення соціальні працівники та інші волонтерські організації брали участь в допомозі людям у наданні гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та соціального супроводу сімей, а також важливим аспектом було адаптації дітей до нових умов життя.

Тому соціальна робота відіграє важливу роль в тому, щоб забезпечити реалізацію прав дитини в кризових ситуаціях.

Проведення інформаційно просвітницької роботи серед дітей, батьків та вчителів щодо попередження булінгу, дискримінації та насильства є напрямом реалізації прав дитини. Завдяки цьому в суспільстві формується повага до прав дитини, з'являється толерантність та відповідальне ставлення до дітей.

Інтереси дитини - це перший пріоритет в соціальній роботі, враховуючи інтереси дитини під час прийняття будь-яких рішень, які її стосуються, увага приділяється безпеці дитини, її психологічному та фізичному добробуту.

Важливо також враховувати потреби дитини, сімейну ситуацію, а також середовище в якому перебуває дитина. Для кожної дитини важливо знайти індивідуальний підхід, який не зашкодить їй.

Основним середовищем розвитку дітей є сім'я, тому в практиці соціальної роботи підтримка сім'ї займає особливе місце.

В сім'ї має панувати гармонія для того, щоб в дитини формувати моральні цінності, особистість та соціальні навички дитини. Якщо сім'я знаходиться в складних життєвих обставинах, то щодо неї здійснюється соціальний супровід, де через акт потреб може надаватися психологічна допомога, проводяться консультації, які допоможуть покращити умови життя.

В сучасному світі велика увага приділяється праву дітей на рівний доступ до освіти, особливо для дітей з інвалідністю та дітей з особливими освітніми потребами.

Зараз в Україні інклюзивна освіта достатньо сильно розвивається і вона спрямована на те, щоб створити умови, де діти зможуть повноцінно брати участь у навчальному процесі та суспільному житті.

Для того, щоб сприяти адаптації освітнього середовища, формувати толерантне ставлення до дітей з особливими потребами, в школах можуть працювати соціальні працівники, психологи та педагоги, які будуть на постійній основі знаходитися поруч з дитиною і допомагати їй.

Для того, щоб швидко реагувати на проблеми дітей, вчасно виявляти порушення прав дитини та надавати необхідну допомогу, заклади освіти мають співпрацювати разом із соціальними службами, медичними установами, громадськими організаціями та правоохоронними органами.

Тільки в такому випадку буде миттєва реакція на порушення прав та будуть задіяні відповідні правила.

Фонд UNICEF, заснований в 1946 році, відіграє важливу роль в забезпеченні прав дітей.

Його діяльність спрямована не лише на підтримку дітей, а й на розвиток освіти, гуманітарну допомогу та поширення інформації про права дитини по всьому світу.

Основні напрямки цього фонду - це доступ до навчання, боротьба з торгівлею людьми, насильством та дискримінацією, а також гуманітарна допомога і підтримка під час війни.

В 1997 році UNICEF було відкрито в Києві [9]. Влітку 2022 року вони запустили ініціативу „Спільно“, це програма спрямована на гуманітарну підтримку сімей із дітьми, вони також співпрацюють з урядом, місцевими органами влади, різними неурядовими організаціями та волонтерами.

Окрім UNICEF, в Україні також є інші громадські організації, основна робота яких заключається в тому, щоб захищати дітей завдяки наданню психологічної та соціальної допомоги, проводити просвітницькі заходи, а також здійснювати підтримку сімей, які потрапили в складні життєві обставини.

В сучасному світі великою проблемою є порушення прав дітей у цифровому середовищі [10].

Сучасні підлітки багато часу проводять в інтернеті, соціальних мережах, де діти спілкуються один з одним, виставляють фотографії і всю інформацію, що відбувається в їхньому житті, тому діти можуть стикатися з булінгом не тільки в школі, а ще й в інтернеті.

Виходячи з цього, діти також можуть зіткнутися із психологічним тиском, шахрайством та небезпечним контентом.

Завдання соціального працівника проводити заходи, консультації та бесіди з підлітками стосовно безпечної поведінки в інтернеті, вони допоможуть сформувати в дітей способи захисту своїх прав в інтернеті.

Щодо батьків, вони також мають проводити бесіди із своїми дітьми про те, що можна робити в інтернеті, а що ні.

Часто підлітки завантажують музику, грають в ігри, знаходять інформацію про будь-що в інтернеті, не думаючи безпечно це чи ні. На жаль зараз багато ігор які несуть в собі насильство, поганий гумор та агресію. Це може повпливати на дитину, на її психіку, а вона цього навіть не помітить.

Соціально педагогічна підтримка дітей, а також молоді це одна із складових імплементації прав дитини в соціальній роботі.

Вона спрямована на те, щоб створити умови для соціалізації дітей, формування моральних цінностей, навичок взаємодії, а також розвитку здібностей у дітей.

Задача соціального працівника полягає в тому, щоб допомогти дітям адаптуватися до можливо нового середовища, навчити дітей долати труднощі в спілкуванні з іншими дітьми, а також допомогти в навчанні. Діти які мають проблеми з поведінкою, переживають конфлікти в сім'ї, або зазнають насильства, їм приділяється особлива увага.

Правове консультування це один із напрямів діяльності соціальних служб. Соціальні працівники можуть проінформувати сім'ю про права дитини, розказати про соціальні гарантії і порядок отримання допомоги, а також про механізми захисту прав у разі їх порушення.

Дуже часто батьки, а особливо діти, не знають куди можна звернутися в складній ситуації. Іноді діти бояться сказати про те що їх турбує навіть батькам, тому професійна допомога соціального працівника допомагає вирішити ці проблеми та попереджає наслідки. Завдяки консультаціям з фахівцями підвищується рівень правової культури.

Найпоширеніша проблема на сьогодні це булінг в закладах освіти [12]. Він негативно впливає на самооцінку дитини, психічний стан, а також на самопочуття дитини.

В такому випадку соціальний працівник може працювати разом з психологами, а також іншими педагогами, які проводять профілактичні заходи для того щоб попередити булінг, проводяться тренінги та індивідуальні консультації.

Головне завдання - це донести учням як толерантно ставитися до інших людей і навчити взаємоповазі.

Не відходячи від теми, важливим в соціальній роботі є також психологічне здоров'я дітей. Це є важливою умовою для того, щоб дитина гармонійно розвивалася як особистість.

В умовах війни в дітей часто виникає емоційне перевантаження, тривожність, стрес, та багато інших психологічних проблем, тому соціальні працівники разом з психологами можуть організувати заходи, які спрямовані на подолання цих труднощів.

Важливе значення має правове виховання молоді, для того щоб у них було поняття про те, які права вони мають, щоб вони розуміли їх, знали які в них є обов'язки і відповідально ставилися до своєї поведінки.

В багатьох випадках порушення прав дітей відбувається не з боку дорослих, а з боку однолітків. Тому для учнів старшого шкільного віку важливо впроваджувати виховні години, тренінги та лекції на тему про права дітей, та як відстоювати свої права.

Завдяки цьому вони отримають знання і можуть застосовувати їх в реальному житті. Заклади освіти, в свою чергу, мають розказувати батькам про випадки порушення прав дитини і вчасно реагувати на проблеми.

Підсумовуючи можна зазначити, що імплементація прав дитини в сферу соціальної роботи є важливим процесом, який охоплює всі важливі сфери життя дитини. Ця робота спрямована не тільки на захист дітей, а ще й на те,

щоб створити умови для гармонійного розвитку, самореалізації дітей та створення безпечного середовища.

Також соціальна робота має важливу роль в правовій культурі.

1.2. Забезпечення прав дитини в Україні

У сфері забезпечення прав дитини, державна політика відіграє важливу роль. В першу чергу вона спрямована на створення правильних умов для інтелектуального, фізичного, морального та соціального розвитку дитини.

Основною задачею державної політики - є визнання дитини повноцінною щодо правовідносин, крім того дитина має особливий захист та підтримку з боку держави.

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році, тема прав дитини активно почала розвиватися. Основою для формування системи захисту дитини стало ратифікація Конвенції ООН про права дитини [1].

У дев'яностих роках минулого сторіччя, з'явилися закони, які були спрямовані на розвиток освіти, соціальний захист та охорону дітей, а вже у двохтисячних роках, все почало вдосконалюватися, законодавчо прийняли спеціальні кодекси та закони, які дали більш детальні права дітей в різних сферах.

Головним документом, який гарантує права людини є Конституція України. В ній вказано, що всі люди рівні в своїх правах і свободах незалежно від віку, національності, соціального походження, або статі [13].

Держава також гарантує право на освіту, медичну допомогу, право на життя, право на рівність.

У сфері захисту дитинства основні принципи державної політики визначає Закон України „Про охорону дитинства“. Документ передбачає відповідальність державних органів, суспільства та батьків за недотримання цих прав.

Право дитини на сім'ю та сімейне виховання є одним із найголовніших прав. Сім'я це середовище в якому дитина розвивається, формує свої цінності, навички та шукає себе як особистість.

В Україні є система державної підтримки, де сім'ї можуть отримувати соціальні виплати, підтримку багатодітних сімей, соціальний супровід, допомога малозабезпеченим сім'ям, а також сім'ям які перебувають у складних життєвих обставинах.

Важливим є також право дитини на освіту. Відповідно до законодавства України, кожна дитина має право на безоплатну загальну середню освіту. Система має забезпечувати доступність та можливість для всіх дітей отримувати знання. Особлива увага приділяється розвитку інклюзивної освіти, яка дає можливість дітям з особливими освітніми потребами навчатися у звичайних закладах освіти.

Школа відіграє важливу роль для того щоб сформувати правову культуру учнів. Саме в школі діти можуть дізнатися про основні права які вони мають та вчать поважати і не порушувати права інших.

Підлітки також можуть усвідомити свої обов'язки та відповідальність за власні слова та дії.

Шкільне самоврядування також відіграє важливу роль для вільного висловлення власної думки учнів. Таким чином вони мають можливість показати свій погляд на ту чи іншу ситуацію, брати участь у прийнятті рішень стосовно шкільного життя, а також брати ініціативу та проводити і організовувати шкільні заходи. Це розвиває в учнів самостійність та відповідальність [8].

Для того, щоб вчасно помітити випадки порушення прав дитини, вчителі, психологи та педагоги мають першими помітити зміни в поведінці дитини, а також попередити психологічне або фізичне насильство.

Якщо було виявлено випадки порушення прав дитини, то школа має швидко реагувати, повідомити про це батьків, а також соціальні служби та правоохоронні органи для того, щоб захистити інтереси дитини.

Це дає можливість попередити наслідки та забезпечити безпечні умови для учнів.

Окремо хочу зазначити, що гарні взаємовідносини між вчителем та учнем є дуже важливою умовою. Сучасна освіта має будуватися на взаємоповазі та довірі.

В такому разі учні будуть бачити що вчитель це не тільки та людина, яка дає знання та домашнє завдання, а ще й той, хто готовий вислухати та підтримати в будь-якій ситуації. Це може посприяти тому, що з будь-якою проблемою учні в першу чергу звернуться до вчителя, розкажуть що їх турбує, а також вони зможуть відкрито говорити про порушення прав.

Допомога у визначенні професійного майбутнього - це також функція школи. Різні творчі заходи, спортивні секції та олімпіади з різних предметів, допомагають підліткам визначитися чого вони хочуть від свого життя, які в них цілі та що їх цікавить. Важливо щоб ці гуртки та секції були з вільною відвідуваністю, бо якщо заставляти дітей ходити на все, то в них не буде інтересу та зацікавленості в тому, чим вони займаються.

Багато випадків, коли після випуску зі школи, де діти відвідували гуртки з малювання, музичні школи, плавання, танці, спортивні секції, надалі пов'язували своє життя з цією діяльністю.

На початку війни і сьогодні багато шкіл приймали до себе переселенців, роблячи для них тимчасовий прихисток.

Завдяки цьому не тільки діти, а ще й батьки відчували підтримку. Багато дітей отримали психологічну травму, стрес, відчуття покинутості та відчуття апатії.

В такому випадку школа може забезпечити підтримку, створити безпечну атмосферу та допомогти в адаптації дітей до нового місця проживання.

Виходячи з цього, школа виходить далеко за межі освітньої функції. В перш за все школа забезпечує захист прав дітей, створює безпечне середовище для учнів, а також формує в них толерантність по відношенню до інших. Рівень реалізації прав дитини, а також соціалізація підлітків, залежить від того, наскільки ефективно та різносторонньо до цього підходить заклад освіти.

На жаль проблема реалізації прав дітей залишається актуальною не тільки в Україні, а в усьому світі. На сьогодні питання захисту прав дітей від насильства, психологічна підтримка, доступ до якісної освіти, потребує особливої уваги.

Як показує практика, в сучасному світі булінг серед підлітків є головною проблемою. Це відбувається не тільки зі сторони однолітків, а ще й зі сторони вчителів.

Це негативно впливає на навчальний процес дитини, психічний та психологічний стан дітей. Діти які зазнали булі часто можуть відчувати невпевненість у собі, соціально ізоляцію, тривожність а також страх.

Через булінг багато дітей мають проблеми в навчанні, а також не мають бажання ходити до школи і просять батьків перевести їх на онлайн навчання або створити індивідуальний графік.

Сьогодні поширюється проблема булінгу в школі через зовнішній вигляд, те як людина говорить, з якої вона сім'ї.

Багато підлітків не розуміють що дитина не обирає, в якій сім'ї вона народилася, що не всі діти мають можливість слідувати трендам моди та купувати брендовий дорогий одяг. Через це діти можуть ображати інших та принижувати їх. І тому людина яка стала жертвою булінгу, почуває провину за те, що вона не така як інші, починає шукати проблеми в собі та ізолюватися від інших.

Дуже поширена в сучасному світі став кібербулінг, він здійснюється через соціальні мережі та інтернет платформи. Через збільшену кількість анонімності в інтернеті ускладнюється робота та боротьба з кібербулінгом, таким чином посилюючи психологічний тиск на дітей.

Тиск на підлітків також відбувається через соціальну нерівність сімей. Негативно впливають матеріальні труднощі на можливості дітей отримувати якісну медичну допомогу, повноцінне харчування, освіти, та участь в культурному житті. У малозабезпечених сім'ях діти часто мають обмежений доступ до занять, саморозвитку, а також доступу до освітніх ресурсів. Це

нерівність може стати причиною ізоляції дітей, а також знижувати рівень їхньої соціальної адаптації.

Через сильні психологічні навантаження, стрес, негативні вплив інформаційного середовища, а також конфлікти в сім'ї, може загострюватися проблема порушення прав дітей на психічне здоров'я та емоційне благополуччя.

Через те, що своєчасно діти не можуть отримати психологічну допомогу, виникає депресивний стан та емоційне виснаження. Важливо на перших етапах вчасно помітити проблему та почати її вирішувати. Задача батьків або вчителів у школі - швидко зреагувати та направити дитину до спеціаліста.

Також важливим і актуальним аспектом є те, що через сильне навантаження дітей у школі, їм не вистачає часу на позашкільний розвиток. Діти багато часу приділяють домашнім завданням, додатковим заняттям з різних предметів. Діти мають право на відпочинок, але багато вчителів, а також батьки не завжди це розуміють. Вони вважають що діти мають багато часу приділяти навчанню для того, щоб отримати гарну освіту.

З одного боку це правильно, але діти повинні мати можливість після школи піти прогулятися, вийти з друзями ввечері посидіти в парку.

Також через труднощі в сім'ї не всі діти мають можливість брати участь у спортивних секціях та гуртках. Особливо ця проблема є в сільській місцевості, де різні секції є обмеженими. Це не дає дитині можливості для повної самореалізації та розвитку своїх здібностей.

Ще один виклик, з яким стикається соціальна робота це експлуатація дітей для праці. Не дивлячись на те, що існує заборона на законодавчому рівні, деякі діти ,все ж таки, стають залучені до важкої праці та роботи, яка шкодить їх фізичному та психологічному здоров'ю. Це може відбуватися через складне матеріальне становище в сім'ї, бо діти всіма можливими способами намагаються заробити гроші для допомоги родині.

В першу чергу це негативно впливає на навчання дітей, а також розвиток, бо діти майже весь час приділяють роботі.

1.3 Сучасний стан забезпечення прав дитини та практики в соціальній роботі

Права дитини в Україні визначаються конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України, Законом України «Про охорону дитинства», Сімейним кодексом та іншими нормативно-правовими документами [11;13;14]

Підписана у 1990 році конвенція ООН в Україні та згодом ратифікована у 1991 році бере на себе зобов'язання по забезпеченню прав дитини, саме тут визначено потребу в додаткових гарантіях щодо можливостей дитини користуватися правами людини.

Можна сказати, що положення розділено на три категорії: участь, захист та забезпечення.

Участь. Поеднує статті, що розкривають право дитини бути почутим, мати право висловлювати свою думку та бажання, бути залученим до процесу прийняття рішень.

Захист передбачає право дитини бути захищеним від насильства, експлуатації, дискримінації, зневаги та жорстокого відношення.

Забезпечення - права, що потрібні для повноцінного розвитку дитини. Це харчування, житло, освіта, охорона здоров'я.

То ж дитина від самого народження має права, які їй гарантує держава. По суті, це ті ж самі права людини які відрізняються лише тим, що дитина деякими з них починає користуватися по мірі того, як дорослішає та усвідомлює своє становище.

Від народження дитина має право на ім'я, громадянство, медичну допомогу, право на сім'ю [14]. З двох місяців вона має право бути усиновлена. По мірі зростання, після одного року, має право відвідувати садочок та користуватися безкоштовним проїздом у громадському транспорті до 6 років. Згодом - право на відвідування школи, громадських організацій. З десяти років у дитини мають брати згоду на усиновлення, або вона самостійно обирає з ким з батьків буде жити, після розірвання шлюбу [14].

З чотирнадцяти років відбувається зміна правового статусу, де з малолітньої дитини вона переходить до статусу неповнолітньої дитини. У цьому віці вона отримує паспорт, право на легку працю (не більше чотирьох годин на добу), самостійно розпоряджатися зарплатою (зі згоди батьків) [16].

Але зі збільшенням прав збільшуються і обов'язки, бо з чотирнадцяти років дитина несе кримінальну відповідальність за деякі злочини.

В шістнадцять років права ще більш розширюються. Діти вже мають право самостійно виїжджати за кордон, змінювати ім'я та прізвище, укладати трудовий договір. Також дитина вже несе кримінальну та адміністративну відповідальність за вчинені злочини чи правопорушення.

Це все стосується законодавчого аспекту цієї сторони.

Далі пропоную подивитися убік проблем, які існують наразі та де можуть порушуватися права дитини.

Велике просування у сфері захисту дітей зробили у галузі національного та міжнародного права, але на жаль проблеми існують. У багатьох країнах світу дітей змушують працювати набагато більше, ніж того вимагає право на працю у їх віці. Діти стикаються з порушенням оплати праці, з недобросовісними роботодавцями. Існують випадки викрадення дітей, продаж батьками своєї дитини.

В Україні існують такі проблеми як домашнє насильство, перебування за межею бідності сім'ї, дитяча злочинність, підлітковий суїцид, залучення підлітків до торгівлі наркотиками.

Повномаштабна війна погіршила становище українських дітей. Росія здійснює вбивства, викрадення, гвалтування, каліцтво та примусову депортацію. Сиротами стає багато дітей, сім'ї вимушено залишили домівки, щоб виїхати в більш безпечні місця, де не завжди є змога отримати повноцінну освіту. Деякі батьки навпаки залишаються в небезпечних місцях і цим наражають дітей і себе на небезпеку.

Українське суспільство повинно захистити та врятувати дітей, наше майбутнє, тих хто потребує допомоги щодня. Саме тому, соціальні служби - важлива частина системи забезпечення прав дитини.

У зв'язку з цим в Україні активізували роботу різні громадські організації, благодійні фонди, розроблені державні програми та служби, які надають психологічну, медичну, освітню та гуманітарну допомогу дітям під час війни.

Діяльність в цьому секторі спрямована на підтримку та профілактику важких обставин. Її також здійснюють служби у справах дітей, органи опіки та піклування, які існують не тільки в містах, а можуть бути створені на базі ОТГ. Соціальні послуги, забезпечення прав дитини можуть здійснюватися в інших закладах та установах, всюди де перебуває дитина.

Основним напрямком в роботі соціальні служби по захисту прав дитини є контролювання дотримання прав дитини, перевірка умов проживання та вчасне реагування на випадки насилля та навіть вилучення дитини з сім'ї, у разі небезпеки.

А також соціальний супровід з наданням консультативної та психологічної допомоги. В сучасних умовах багато підтримки спрямовано на внутрішньо переміщені сім'ї з дітьми, які постраждали внаслідок війни. Розглянемо методи та підходи які використовують соціальні працівники для захисту прав дітей.

Основні підходи спираються на захист прав відповідно до ООН та UNICEF, забезпечення охорони здоров'я, права на освіту, захист від насильства. Рішення, які приймаються стосовно інтересів дитини мають враховувати все, щоб для дитини це було безпечно та корисно. Робота, яку проводять соціальні працівники має бути не тільки з дитиною а і з батьками чи опікунами. Також має бути налагоджена співпраця з психологами, педагогами, поліцією, медиками, службою у справах дітей.

Всі ці підходи мають орієнтуватися не лише на виявлення проблем, вони також мають орієнтуватися і на виявлення ресурсів, та сильних сторін дитини.

Стосовно методів, якими користуються соціальні працівники, важливо почати зі збору даних, щоб скласти план по захисту прав дитини.

Потреби дитини - проаналізувати психологічний, фізичний, соціальний стан та вирішити необхідність допомоги. Відвідати сім'ю, оцінити умови та з'ясувати, чи є ризики для розвитку та безпеки. На цьому етапі важливо інформувати про права дитину, надати психологічну та соціальну підтримку.

Якщо дитина потребує допомоги то соціальний працівник складає план по супроводу, де розробляє план допомоги, координацію послуг для сім'ї та фіксує результати і зміни.

Один з методів є профілактична робота, яка не припиняється ніколи, це проведення тренінгів, бесід та різних заходів, на яких проходить інформування щоби запобігти проявам домашнього насильства, булінгу та інших правопорушень.

Існує також кризове втручання - коли виникає ситуація з жорстоким поведінням, насильством чи загрозою життю дитини. У таких випадках може бути потрібен швидкий захист або організація безпечного місця перебування дитини.

1.4. Компетентність підлітків старшого шкільного віку щодо можливостей реалізації своїх прав в повсякденних практиках

Важливою складовою формування правової культури особистості є компетентність підлітків щодо можливостей реалізації своїх прав.

Старший шкільний вік є одним із ключових етапів становлення особистості, коли відбувається активне формування світогляду, правової свідомості, соціальної відповідальності та навичок самостійного прийняття рішень [6].

Саме в цей період підлітки починають усвідомлювати себе як суб'єктів права, здатних не лише користуватися власними правами, але й захищати їх у разі порушення.

Кожного дня підлітки стикаються з життєвими ситуаціями, які потребують знання прав. Взаємодія з однолітками та державними інституціями, необхідність самостійно приймати рішення, а також усвідомлення своїх прав, обов'язків і способів їх реалізації, сприяє розвитку самостійності та відповідальності.

Компетентність у цьому питанні є важливим чинником успішної соціалізації та інтеграції у суспільство. Саме в підлітковий період формується усвідомлення ролі у соціумі, здатність відстоювати власні інтереси та самостійно приймати рішення.

Але реалізація прав підлітка залежить не тільки від гарантій, а й від того, наскільки сам підліток правообізнаний та може ці знання застосовувати на практиці. Саме тут діяльність соціального працівника має бути спрямована на розвиток навичок захисту прав, та на реалізацію їх у повсякденних практиках.

Розберемо основні складові компетентності, такі як знання, вміння та цінності на прикладі права на освіту.

Підліток має знати, що право на освіту є одним з основних. Має знати всі норми та положення Конвенції ООН щодо прав дитини. Права та обов'язки учнів та механізми, які існують для захисту своїх прав.

Щодо уміння, то дитина має вміти аналізувати ситуації щодо порушення прав, мати змогу та навички самостійно знаходити інформацію про права та обов'язки, відстоювати свою думку, та за потреби звертатися за допомогою до вчителів, соціальних робітників чи інших уповноважених.

Щодо навичок в умінні застосовувати ці знання на практиці виникає багато питань саме у підлітків, тому що права дитина знає, але вміння аналізувати та захиститися часто не реалізоване в силу нестачі навичок та досвіду.

Цінності - це не просто орієнтири, це саме переконання завдяки яким підліток ставить особисті цілі, приймає рішення та будує стосунки в соціумі. Завдяки саме переконанням і принципам дитина діє. Щодня підлітки стикаються з цим, бо це саме про повагу та турботу, чесність та толерантність,

наполегливість та громадську активність. Це ті цінності, які оточують багатьох з народження.

Компетентність у цих випадках - це спроможність знати, розбиратися та реалізовувати свої права, роблячи це з повагою та відповідально.

Аналіз сучасного стану компетентності підлітків свідчить, що більшість старшокласників має загальне уявлення про свої права, однак рівень їх практичного застосування залишається недостатньо сформованим.

Однією з характерних рис є те, що правова обізнаність підлітків часто має фрагментарний характер. Це означає, що знання про права дитини не завжди є системними та структурованими. Учні можуть бути ознайомлені з окремими положеннями законодавства або міжнародними документами, проте не завжди розуміють, як ці норми застосовуються в реальному житті. Як результат, виникає розрив між теоретичними знаннями та практичними навичками їх використання.

Важливу роль у формуванні компетентності підлітків відіграє заклад освіти. Школа є основним середовищем де відбувається системне ознайомлення учнів із правами дитини, а також формування уявлень про способи їх реалізації. Під час навчального процесу, зокрема на уроках громадянської освіти та правознавства, а також під час виховних заходів, учні отримують базову інформацію про свої права. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від практичної спрямованості навчання, використання інтерактивних методів, моделювання життєвих ситуацій та залучення учнів до обговорення реальних проблем.

На підлітків також сильно впливає соціальне середовище. Серед важливих джерел інформації про права, дитина можна виділити сім'ю, засоби масової інформації, інтернет-ресурси та соціальні мережі, однак варто зазначити, що не вся інформація, яка отримана з цих джерел, є системною або достовірною. Це може призвести до викривленого розуміння окремих правових норм.

Виходячи з цього, варто також зазначити, що рівень компетентності підлітків залежить від їхнього досвіду участі у соціальному житті школи.

Підлітки, які залучені до діяльності учнівського самоврядування, проектної роботи або громадських ініціатив, як правило, демонструють вищий рівень розуміння своїх прав та можливостей їх реалізації. Це вказує на важливість практичного досвіду, як ключового чинника формування правової компетентності.

Одними з ключових компонентів компетентності підлітків є також рівень їхньої обізнаності щодо інституції, які забезпечують захист прав дитини. До таких інституцій належать адміністрація закладу освіти, служба у справах дітей, соціальні служби, правоохоронні органи, а також громадські організації, що працюють у сфері захисту прав людини. Проте значна частина підлітків має обмежене уявлення про функції цих структур та порядок звернення до них. В свою чергу це знижує ефективність реалізації прав, так як навіть за наявності знань про свої права учні не завжди знають, як діяти у випадку їх порушення.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Підсумовуючи перший розділ моєї дипломної роботи, можна зазначити, що розглянуто теоретичні основи становлення системи забезпечення та імплементації прав дитини у міжнародній практиці, а також особливості їх реалізації в Україні в тому числі у сфері соціальної роботи.

Узагальнення наукових підходів дозволяє зробити висновок, що права дитини є невід'ємною складовою системи прав людини та мають універсальний характер, закріплений у міжнародних нормативно-правових актах, зокрема у Конвенції ООН про права дитини, а також Декларації про права дитини.

Якщо подивитися на розділ, який присвячений правам дитини та їх імплементації в практику соціальної роботи, було встановлено, що соціальна робота відіграє ключову роль у забезпеченні, захисті та відновленні порушених прав дітей. Вона спрямована не лише на реагування проблемні ситуації, а ще й на профілактику порушень прав дитини, формування безпечного середовища та підтримку сімей, у яких виховуються діти.

У процесі аналізу забезпечення прав дитини в Україні було встановлено, що на національному рівні сформована нормативно-правова база, яка відповідає міжнародним стандартам. Водночас практична реалізація прав дитини залишається недостатньо ефективною через деякі проблеми, зокрема нерівномірний доступ до якісних освітніх і соціальних послуг, недостатній рівень правової обізнаності населення, а також наявність випадків порушення прав дітей у різних сферах життя.

Розглядаючи сучасний стан забезпечення та практик соціальної роботи можна побачити, що в Україні активно впроваджуються програми захисту дітей, розвивається інститут соціальних служб, шкільної психологічної підтримки, а також ексклюзивної освіти.

Не дивлячись на це, існує потреба у подальшому удосконаленні механізмів виявлення та реагування на випадки порушення прав дитини, а також підвищенні ефективності профілактичної роботи.

Окремо було розглянуто тему компетентності підлітків старшого шкільного віку щодо можливостей реалізації своїх прав у повсякденному житті. В цьому розділі було встановлено, що підлітки загалом мають базові уявлення про свої права, однак рівень практичних знань щодо механізмів захисту та реалізації залишається недостатнім.

Це можна побачити у невпевненості у власних діях, обмеженому розумінні інституції захисту прав дитини та труднощах у аргументованому відстоюванні своїх інтересів.

Узагальнюючи зазначене, теоретичний аналіз показав, що, незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази та певних досягнень у сфері захисту прав дитини, існує потреба у подальшому вдосконаленні практичних механізмів їх реалізації. Особливої уваги потребує підвищення рівня правової компетентності дітей та підлітків, що може бути досягнуто через посилення ролі освіти та соціальної роботи.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОЇХ ПРАВ В ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИКАХ

2.1. Програма дослідження

Під час проведення досліджень, а саме щодо ставлення підлітків до можливості реалізації своїх прав в повсякденних практиках, є необхідність виявленні і встановленні певних закономірностей.

Головною метою мого дослідження є те, щоб закріпити теоретичні знання завдяки практичним. Основний акцент був спрямований на дослідження того, як підлітки відносяться до своїх прав, чи знають вони їх, та чи вміють застосовувати їх на практиці.

Окрім того, у сфері соціальної роботи важливим завданням є інформування підлітків про їхні права, навчання їх використовувати ці знання на практиці в реальному житті. Завдяки обізнаності підлітків в цій темі, випадки порушення прав дітей будуть значно зменшуватися.

Основна мета даного дослідження є в тому, щоб з'ясувати особливості ставлення підлітків до можливості реалізації прав дитини та вивчити особливості компетентностей учнів старшого шкільного віку щодо своїх прав.

Дане дослідження проводилось у вигляді опитування серед учнів 14-18 років. Запитання були як в тестовому форматі так у вигляді відкритих відповідей. Завдяки відкритим відповідям я мала змогу дізнатися про конкретні проблеми, з якими стикаються підлітки.

Як показало дослідження, майже кожен хто брав участь у ньому, стикався з порушеннями прав особисто, або був свідком. Всі отримані результати зафіксовані, а також систематизовані для того щоб зробити якісний та чіткий аналіз.

Моє опитування було розроблено особисто на основі Конвенції ООН про права дитини, а також декларації про права дитини. Також за основу були взяті роботи українських науковців.

Наприклад Олени Кудрявцевої, яка зосереджувала свої праці на тому, щоб вдосконалити правові механізми реалізації прав дитини в Україні відповідно до міжнародних стандартів і законодавства.

Також за основу були взяті праці Юлії Завгородньої, основна її діяльність зосереджується на правах дитини та соціальній політиці. Вона займається розробкою політик і освітніх програм для дітей в складних життєвих обставинах.

Крім того, використані роботи польського педагога, громадського діяча та письменника Януша Корчака (справжнє ім'я Генрік Гольдшміт). Не дивлячись на те, що він закінчив медичний факультет у Варшаві, з 1919 року керував польським притулком "Наш дім". Головна концепція Корчака була - "Любов до дитини" та "Право дитини бути собою".

Для емпіричного дослідження були використані такі методи:

1. Створення власного опитувальника про компетентності учнів старшого шкільного віку щодо прав дитини та їх реалізації.
2. За основу було взято власні думки, Роботи науковців, Конвенція ООН про права дитини, а також декларація про права дитини.
3. Аналіз отриманих результатів.

Моє дослідження було проведено через онлайн платформу у вигляді Google форми, вікова категорія від 14 до 18 років. Опитування було анонімним і в ньому взяли участь 42 дівчини та 22 хлопця. Дослідження було добровільним, респонденти проходили його за власним бажанням.

Для дослідження я особисто розробила опитувальник, який включав 26 запитань, всі питання були затверджені та прийняті.

Можна перейти до детального аналізу:

1. Чи знаєте ви що таке права дитини? Завдяки цьому питанню можна дізнатися рівень обізнаності підлітків.
2. Звідки ви здебільшого дізнавалися інформацію про права дитини? Це питання було спрямоване на те, щоб дізнатися основне джерело отримання

інформації про права дитини. Аналізуючи відповіді, можна визначити яке джерело є найбільш поширеним серед підлітків.

3. Оцініть рівень своїх знань про права дитини. Шкала від 1 до 5 (1 - зовсім не знаю, 5 - добре знаю). Це питання було поставлене для того, щоб дізнатися як підлітки себе оцінюють з суб'єктивної точки зору. Завдяки використанню шкали, я мала можливість визначити, як підлітки самі, без тиску, оцінюють свої знання у сфері прав дитини.

4. Чи вважаєте ви, що старшокласникам достатньо розповідають про їхні права? В цьому питанні роль грає саме думка учнів щодо правової обізнаності серед всіх учнів старших класів, а також право просвітницької роботи і ефективності. Аналізуючи відповіді, я маю можливість побачити, наскільки, на думку респондентів, сучасна система може забезпечити високий рівень знань про права дитини і чи потребує вона вдосконалення.

5. Які основні права дитини ви можете назвати? (в цьому питанні була відкрита відповідь). Завдяки тому що питання було відкритим, підлітки мали можливість написати основні права які вони знають. Я, в свою чергу, мала можливість виявити фактичний рівень знань та оцінити які права респонденти знають більше всього.

6. Чи знаєте ви про існування Конвенції ООН? Конвенція ООН це міжнародний документ, який регулює та гарантує права дітей, тому це питання було важливим для того, щоб визначити рівень обізнаності підлітків. Завдяки відповідям на це питання, я маю можливість оцінити наскільки підлітки знайомі з нормативно-правовою базою.

7. Чи знайомили вас у школі з основними положеннями Конвенції? Це питання було спрямоване на те, щоб з'ясувати чи надають заклади освіти достатньо інформації для формування у підлітків правової обізнаності. Відповіді, в свою чергу, дозволяють оцінити наскільки заклади освіти виконують просвітницьку функцію та розповідають дітям про міжнародні документи у сфері захисту прав дітей в Україні.

8. Як ви оцінюєте свою проінформованість щодо законодавства України про права дитини? (шкала від 1-5). В цьому питанні оцінюється рівень самооцінки підлітків власних знань щодо закону України про права дитини, а також з'ясовується чи вважають учні себе поінформованими у сфері законодавства.

9. Чи відчуваєте ви, що ваші права у школі поважаються? У цьому питанні знову досліджується суб'єктивне сприйняття підлітками рівня забезпечення їхніх прав у школі та дотримання цих прав. Можна оцінити наскільки підлітки відчувають повагу до себе, своєї думки, гідності а також виявити можливі проблеми.

10. Як часто ви стикалися з порушеннями прав у школі? Це питання дозволяє виявити те, наскільки часто права учнів порушуються, або навпаки, заклад освіти поважає і права дітей не порушуються. Можна дослідити особистий досвід учнів щодо порушень прав, а також оцінити рівень комфортного освітнього середовища.

11. Які порушення прав учнів ви спостерігали особисто або чули про них? Відповідаючи на це запитання учні давали мені можливість побачити найбільш поширені випадки порушення прав дітей. Завдяки формату відкритого запитання, респонденти мали можливість описати ситуації, які вони спостерігали особисто або чули від інших. Це дозволило отримати різноманітну інформацію про проблеми з якими стикаються діти в закладах освіти.

12. До кого у школі ви можете звернутися у випадку порушення прав дитини? Завдяки цьому питанню можна побачити наскільки учні обізнані щодо механізмів захисту прав дітей, а також чи знають вони, до яких людей або структур вони можуть звернутися по допомогу, підтримку або за захистом у разі порушення їхніх прав.

13. Чи знаєте ви, як правильно діяти у ситуації, коли ваші права порушено? Це питання було включено для того щоб визначити рівень обізнаності підлітків щодо алгоритму дій у випадках коли їхні права порушені. Можна з'ясувати чи володіють підлітки знаннями про способи захисту.

14. Чи можете ви аргументовано відстояти свої права? В цьому питанні можна дослідити рівень впевненості підлітків у власній здатності захищати свої права, та чи готові вони у разі порушення відстоювати свою позицію. Це питання дозволяє оцінити не тільки знання, а ще й застосування цих знань на практиці.

15. Оцініть рівень готовності захищати права інших дітей (шкала від 1-5). Це питання було включено з метою оцінки ступеня відповідальності підлітків та їхньої готовності допомагати іншим у випадках порушення прав однолітків.

16. Чи брали ви участь у тренінгах/уроках/проектах з теми про права дитини? Завдяки цьому питанню можна дізнатися досвід учнів в участі в освітніх та просвітницьких заходах, які спрямовані на вивчення питання про права дитини, побачити наскільки ця тема є важливою та цікавою для школярів.

17. Чи поважають вчителі ваше право на свободу думки? В цьому питанні вже вивчається ставлення конкретно вчителів до права дітей вільно висловлювати власну думку, переконання та погляди. Питання дає можливість оцінити, наскільки учні можуть відкрито висловлювати власну думку в школі без страху що хтось їх осудить.

18. Уявіть ситуацію: вчитель принижує учня перед класом. Чи знаєте ви, як правильно діяти? В даному питанні вивчається рівень практичної обізнаності підлітків щодо алгоритму дій, у разі якщо права дитини були порушені в освітньому середовищі. Завдяки моделюванню ситуації, підлітки мають можливість уявити себе в цій ситуації та оцінити рівень своєї готовності.

19. Якщо одноліток зазнає булінгу, чи звернетесь ви за допомогою до дорослих? Це питання допомагає визначити рівень відповідальності і готовності підлітків на випадки, коли когось із однолітків починають цькувати. Також можна оцінити, чи усвідомлюють підлітки важливість залучення дорослих для того, щоб ефективніше вирішити проблему.

20. Чи вважаєте ви, що старшокласники достатньо обізнані про механізм захисту своїх прав? В цьому питанні вивчається загальна оцінка рівня правової обізнаності учнів старших класів. Також можна з'ясувати, наскільки діти

вважають що їхні однолітки володіють знаннями про способи захисту своїх прав, а також про наявні правові механізми захисту.

21. Як би ви оцінили загальний рівень дотримання прав дитини у вашій школі? Це питання було включено в опитування з метою отримання загальної оцінки стану забезпечення, а також дотримання прав учнів у школі. Це питання дозволяє оцінити загальне сприйняття підлітками справедливості та поваги до їхніх прав.

22. Чи хотіли би ви, щоб у вашій школі більше проводили занять про права дитини? Завдяки цьому питанню можна побачити чи є потреба у додаткових заходах правопросвітницького характеру. Можна побачити чи зацікавлені учні в тому, щоб більше дізнаватися про права дитини та оцінити актуальність розширення відповідної тематики в освітньому процесі.

23. Які теми про права дитини вам було цікаво вивчати? В цьому питанні можна виявити індивідуальні інтереси підлітків у сфері прав дитини. Формат відкритих відповідей дає можливість самостійно сформулювати власні бажання, що забезпечило отримання різноманітних варіантів щодо актуальних тем, які цікаво вивчати підліткам.

24. Чи завжди вчителі ставляться однаково, без винятку, до всіх учнів у вашому класі? В цьому питанні можна з'ясувати, як учні сприймають ставлення вчителів до інших дітей в класі. Можна зрозуміти, чи вважають підлітки, що вчителі ставляться справедливо та однаково до всіх, без виділення окремих фаворитів.

25. Що, на вашу думку, треба змінити, щоб права учнів у школі реалізовувалися краще? Завдяки цьому питанню респонденти мають можливість написати власні пропозиції для того, щоб покращити реалізації та дотримання прав учнів у школі. Відкрита відповідь дозволяє респонденту вільно висловлювати власну думку, а також запропонувати варіанти вдосконалення навчального середовища.

26. Чи забезпечують вчителі доступність інформації і матеріалів у галузі освіти і професійної підготовки для всіх дітей? В цьому питанні можна

оцінити рівний доступ до навчальних ресурсів у школі, а також оцінити, чи вважають учні, що всі мають однакові можливості для отримання необхідних матеріалів та інформації для професійного розвитку.

Які були запропоновані варіанти відповідей?

1. Так/ні/я чув(ла) про це/важко відповісти
2. Школа, інтернет, батьки, друзі, соціальні мережі
3. Шкала від 1 до 5, де 1 - зовсім не знаю, а 5 - добре знаю.

Так/ні/частково/важко відповісти

5. Так/ні/чув(ла), але не знаю змісту/важко відповісти
6. Так/ні/не пам'ятаю
7. Ніколи, рідко, іноді, часто, важко відповісти
8. Класний керівник, психолог, директор, соціальний педагог, батьки, поліція, учитель, якому я довіряю, не знаю до кого звертатися
9. Так/ні/планую/не впевнений(а)/важко відповісти
10. Так/ні/залежить від ситуації/важко відповісти
11. Відкриті відповіді

Зробивши аналіз відповідей, можна побачити, що більшість підлітків знають свої права, але як застосовувати їх на практиці, розуміння розмите.

2.2 Характеристика вибірки

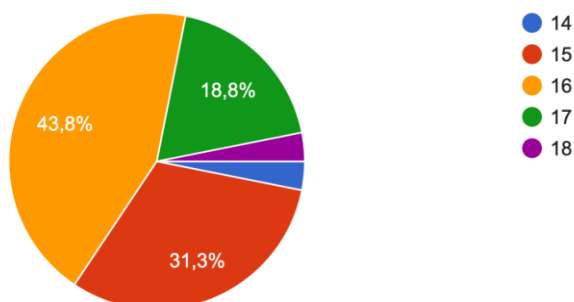
Цей підрозділ спрямований на те, щоб показати результати дослідження, мета якого полягає в тому, щоб з'ясувати особливості ставлення підлітків до можливості реалізації прав дитини та вивченні особливості компетентностей учнів щодо своїх прав.

Для того щоб реалізувати поставлені завдання та виявити особливості ставлення підлітків до можливості реалізації прав дитини було сформовано репрезентативну вибірку досліджуваних.

Як було зазначено у попередньому розділі, в опитуванні взяли участь 64 респондента, 42 дівчини (65.6%) і 22 хлопця (34.4%). Вік респондентів був від 14 до 18 років. Як показали результати, більше всього було підлітків 16 років

(43.8%), найменше всього було підлітків віком 14 (3.1%) та 18 (3.1%). Для ознайомлення дивіться малюнок 2.1

Ваш вік
64 ответа

Мал. 2.1 Вік респондентів

До вибірки увійшли учні закладів загальної середньої освіти, а саме учні 9-11 класи. Чому саме ця вікова категорія? Бо саме цей вік є важливим для дослідження проблеми прав дитини, оскільки в цьому віці, підлітковий період і відбувається активне формування правової свідомості та здатності усвідомлювати власні права та обов'язки.

Конкретного критерію, щоб дитина належала до якогось конкретного закладу освіти, не було. Важливим аспектом, на який я звертала увагу, це був вік, бо саме дослідження несе в собі більш профілактичну діяльність, а також статус здобувача освіти, якщо підліток не навчається в школі, то він не зможе пройти дане опитування.

Також критерій, на якому я зосереджувала увагу це те, що опитування є анонімним та проходить з добровільної згоди, а також що всі результати будуть використані лише в наукових цілях.

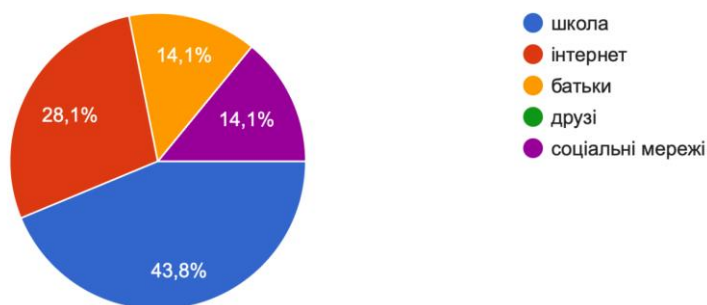
Аналізуючи результати опитування, можна побачити, що більшість підлітків мають загальне розуміння про права дитини та називають лише основні з них.

Найпоширеніша відповідь на відкрите питання про права дитини виявилися право на освіту, право на медичну допомогу, право на життя. Також більша частина респондентів, виходячи з результатів дослідження, продемонструвала

недостатню обізнаність щодо механізму захисту своїх прав, а також установ, до яких можна звернутися.

Завдяки дослідженню також було помічено, що багато підлітків вважають права дитини важливим елементом у суспільстві. Значна частина респондентів позначила, що отримують інформацію про права дитини зі школи, інтернету, а також від батьків. Див. малюнок 2.2

2. Звідки ви здебільшого отримували інформацію про права дитини?
64 ответа

Мал. 2.2 Результати відповіді на питання “звідки ви здебільшого отримували інформацію про права дитини?”

Узагальнені показники сформованої емпіричної групи дозволяють констатувати такі особливості вибірки:

1. Гендерний баланс вибірки, попри кількісну перевагу респондентів жіночої статі, відображає загальну тенденцію вищої соціальної та дослідницької активності дівчат підлітків під час проведення добровільних соціологічних та психолого-педагогічних опитувань. Це дає змогу виявити загальні специфічні тенденції, однак вимагає врахування гендерного фактора під час подальшої інтерпретації результатів емпіричного дослідження.
2. Віковий розподіл із домінуванням шістнадцятирічних підлітків та значною часткою 15 річних є оптимальним для мого дослідження. Ця вікова категорія репрезентує учнів старших класів середньої школи та студентів перших курсів закладів освіти. Вони вже мають сформований базовий рівень правових знань, отриманих у межах шкільного курсу правознавства, а також володіють

достатнім рівнем рефлексії для оцінки стану реалізації своїх прав у повсякденному житті, закладі освіти.

3. Присутність у вибірці наймолодших (14 років - 3.1%) та найстарших (18 років - 3.1%) дозволяє зафіксувати межові показники правової обізнаності підлітків на етапі входу в період активної соціалізації, а також на етапі досягнення повноліття.

Дана емпіричне дослідження та збору даних спиралися на принцип добровільності, доступності та неупередженості. Саме онлайн тестування за допомогою Google форми дозволяє мінімізувати вплив дослідника на респондентів та забезпечити високий рівень щирості під час оцінювання важких питань, які пов'язані із дотриманням або порушення їхніх прав.

Також використання дистанційного формату дозволяє залучити підлітків, які перебувають у різних соціальних та освітніх умовах. Зокрема, тих, хто навчається у дистанційному чи змішаному форматі.

Важливим для мене в процесі дослідження було забезпечення базових етичних критеріїв: принцип інформованої згоди. Тобто, перед початком заповнення Google форми кожен респондент ознайомлювався з вступними зверненнями. Там у доступній формі роз'яснюється мета дослідження, а також напрями подальшого використання отриманих результатів.

Також принцип конфіденційності та анонімності. Опитування не передбачає збору персональних даних, які дозволяють ідентифікувати особу. Усі результати аналізувалися та презентуються в тексті дипломної роботи виключно у вигляді узагальнених даних і відсоткових співвідношеннях. І також важливим є конструктивність змісту. Формулювання запитань анкети були сформовані таким чином, що зміст запитань повністю відповідає актуальному рівню психічного та когнітивного розвитку підлітків віком 14-18 років.

Враховуючи етичний контекст, я мала можливість мінімізувати вплив стресу чинників на респондентів під час тестування. Це також підвищило

рівень довіри підлітків та забезпечило високу якість і щирість, що безпосередньо впливає на точність і надійність емпіричних висновків роботи.

Підсумовуючи зазначене, сформована емпірична вибірка у кількості 64 якісно однорідних за віковими межами та специфікою соціально правового статусу респондентів.

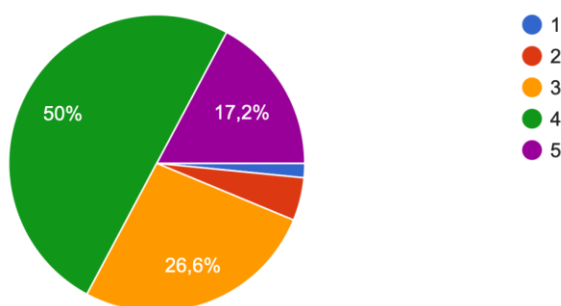
Наявний обсяг та структура вибірки є цілком достатніми для проведення коректного якісного та кількісного аналізу, а також формулювання обґрунтованих теоретичних висновків і практичних рекомендацій у наступних підрозділах дипломної роботи.

2.3. Аналіз результатів та їх обговорення

Для того щоб оцінити рівень обізнаності підлітків старшого шкільного віку щодо своїх прав та способів їх реалізації було проведено дослідження, отримані результати дали можливість оцінити рівень знань про права дитини, джерела звідки вони беруть інформацію, а також порушення прав дитини, з якими вони стикаються у школі. Далі наведений детальний аналіз результатів та їх обговорення:

Загалом, рівень знань підлітків, а конкретно, те як вони самі себе оцінили, досить високий. Див. малюнок 2.3

3. Оцініть рівень своїх знань про права дитини Шкала від 1-5 (1 - зовсім не знаю, 5 - добре знаю)
64 ответа

Мал 2.3 Відповідь на питання “оцініть рівень своїх знань про права дитини”

На запитання “Чи вважаєте ви, що старшокласникам достатньо розповідають про їхні права?”, більшість респондентів відповіли - так.

Отримані результати свідчать про те, що підлітки досить позитивно оцінюють рівень інформування в закладах освіти їх щодо прав дитини. Така тенденція свідчить про те, що в більшості закладах освіти правопросвітницька робота на високому рівні.

Але водночас, отримані дані підкреслюють важливість подальшого підтримання та вдосконалення заходів, спрямованих на підвищення правової освіти серед підлітків старшого шкільного віку.

Важливим питанням в опитуванні, для дослідження обізнаності підлітків, було про те, які права підлітки знають. В опитуванні це питання було відкритим, тому учні мали можливість написати від себе, а не обирати готову відповідь. Результати в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати відповідей респондентів про знання своїх прав

Право на освіту	Право на захист	Право на життя
51 респондент	31 респондент	22 респондента

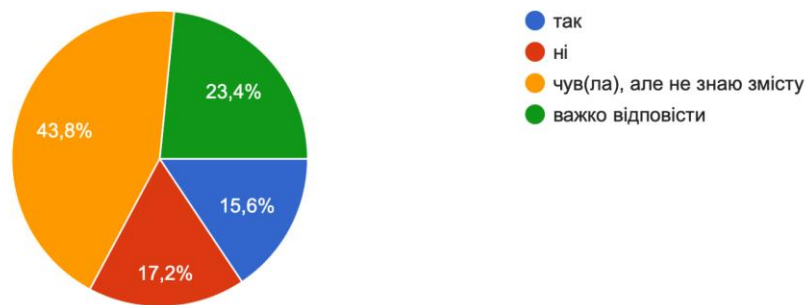
Найпоширенішими відповідями були: право на освіту, право на захист, право на життя.

За даними які я отримала на цьому питанні можна зробити висновок, що основні права учні знають, але поверхнево.

Наступним питанням було, чи знають підлітки про існування Конвенції ООН про права дитини. Результати дивись в малюнку 2.4.

6. Чи знаєте ви про існування Конвенції ООН про права дитини?

64 ответа

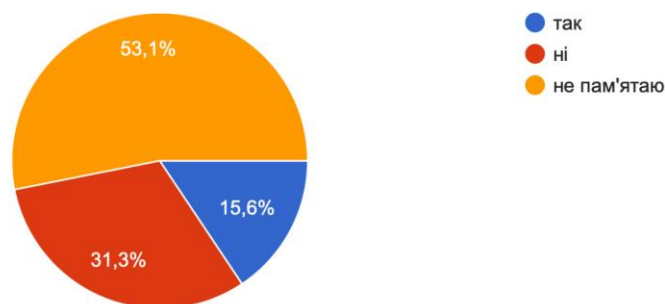
Мал. 2.4 Результати відповіді респондентів щодо їх обізнаності про існування Конвенції ООН про права дитини

Значна частина відповіли що чули, але не знають змісту. Це свідчить про те, що у школі можливо і розповідають дітям про те що таке конвенція ООН і що в неї входить.

Такі висновки можна зробити завдяки наступному питанню, яке було поставлено респондентам в опитуванні, результати на малюнку 2.5.

7. Чи знайомили вас у школі з основними положеннями Конвенції?

64 ответа

Мал.2.5 Результати відповіді респондентів щодо їх обізнаності з положеннями Конвенції

53.1% відповіли що не пам'ятають, з 64 респондентів це 34 людини.

Як на мене, це показник того, що у школі дітям мало розповідають про документи, в яких прописані права дітей.

Отримані результати свідчать про те, що у школі увага приділяється загальному інформуванню учнів про їхні права, але забезпеченню змістовного вивчення приділяється мало уваги. Учні мають загальне уявлення про існування Конвенції, однак чітко визначити основні принципи, права та механізми їх захисту вони не можуть.

На мою думку, така ситуація може бути зумовлена не тільки віковими особливостями учнів, а ще й форматом подання інформації під час занять або заходів, коли матеріал подається лише огляд і без детального аналізу. У свою чергу це впливає на рівень сформованості правової компетентності підлітків, а також здатність застосовувати отримані знання на практиці.

Але, важливо зазначити, що частина респондентів, а саме 15.6% (конкретно 10 людей) показали більш ґрунтовні знання. Це може свідчити про те, що діти проявляють особисту зацікавленість у темі прав дитини або самостійно опрацьовують інформацію стосовно цієї теми і це підкреслює важливість не тільки шкільного навчання, а ще й формування у підлітків правової обізнаності.

З цього можна зробити висновок, що рівень ознайомлення підлітків із конвенцією ООН про права дитини є дуже поверхневим. Відповідно, актуальність цієї теми посилена. В освітньому процесі треба приділяти більше уваги до вивчення змісту Конвенції ООН, а також декларації про права дитини.

Можна знайти більш ефективні методи та підходи які будуть спрямовані на формування учнів цілісного розуміння про права дитини та механізми їх реалізації.

У межах мого дослідження також респондентам було запропоновано оцінити рівень власної поінформованості щодо законодавства України у сфері прав дитини.

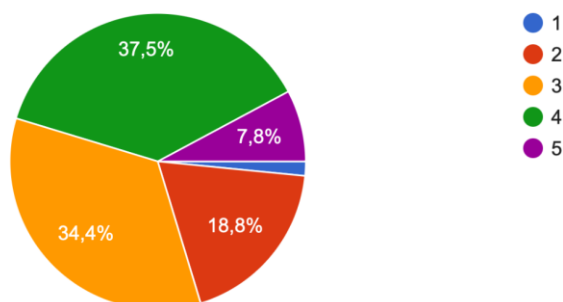
Завдяки цьому питанню можна визначити, наскільки учні усвідомлюють свої знання про нормативно-правові акти, які регулюють права, свободи та обов'язки дитини, а також механізми їх захисту.

37.5% респондентів оцінили свою поінформованість, за шкалою від 1 до 5, на 4, а 34.4% оцінили себе на 3 бали з 5.

Такі результати свідчать про те, що підлітки оцінюють власні знання досить гарно, та володіють знаннями щодо конкретних законів, статей чи процедур захисту своїх прав.

Такий рівень самооцінки є нормальним для старшокласників, оскільки вивчення правових дисциплін у школі, зазвичай, не передбачає детального вивчення юридичних аспектів. Наглядний приклад можна побачити на малюнку 2.6.

8. Як ви оцінюєте свою проінформованість щодо законодавства України про права дитини?
64 ответа

Мал. 2.6 Результати відповіді респондентів щодо знань законодавства України про права дитини

Важливим також було питання, чи відчуваєте ви, що ваші права у школі поважаються. Мета цього питання полягала в тому щоб дізнатися, як учні оцінюють рівень дотримання прав в закладі освіти, в якому вони навчаються та наскільки безпечним та комфортним вони його вважають.

Відповіді розділилися наступним чином: 60.9% дали відповідь частково, 28.1% - так, 10.9% - важко відповісти.

Отримані відповіді дають можливість побачити, що у учнів неоднозначне сприйняття рівня дотримання прав в їхній школі.

Найбільша частка, тобто 60 відсотків, вважає, що їхні права поважаються лише частково і це може свідчити про те, що загалом учні оцінюють атмосферу у школі досить позитивно, однак помічають деякі проблеми або

ситуації, в яких їхні права реалізуються неповною мірою. Це, наприклад, може бути недостатнє врахування думки учнів під час рішень, обмеження можливостей впливати на шкільне життя або якихось окремих випадків несправедливого ставлення.

Тільки 28.1% відповіли що їхні права повністю поважаються. Такий показник вказує наявність учнів, які позитивно оцінюють діяльність школи щодо забезпечення прав дитини, а також відчують себе захищеними в освітньому середовищі.

Вони мають можливість вільно висловлювати свої думки, отримати якісну освіту та користуватися іншими перевагами. Однак, 10.9% учнів не змогли дати чіткої відповіді на поставлене запитання.

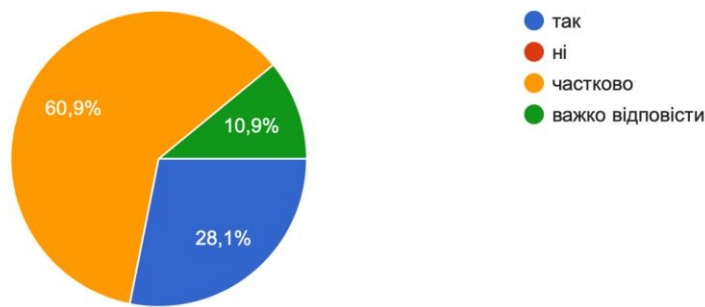
Це може свідчити про те, що діти недостатньо обізнані щодо власних прав або мають труднощі в оцінці рівня їх дотримання в повсякденному житті.

Також це може свідчити про необхідність підвищення правової грамотності учнів, а також проведення додаткової інформаційно-просвітницької роботи.

Загалом, оцінюючи результати відповіді на це питання, можна зробити висновок, що більшість учнів не можуть однозначно оцінити рівень дотримання своїх прав у закладі освіти, оскільки вважають, що вони реалізуються лише частково.

Це може свідчити про подальше вдосконалення освітнього процесу, розвитку дружніх відносин між учнями та вчителями, а також створення умов для більш повної реалізації та прав дитини в закладі освіти. Результати на малюнку 2.7.

9. Чи відчуваєте ви, що ваші права у школі поважаються?
64 ответа

Мал. 2.7 Результати відповіді респондентів щодо поваги їх прав як дітей у навчальному закладі

Також, для того щоб вивчити ситуацію щодо дотримання прав учнів у закладі освіти, респондентам було поставлено питання: як часто ви стикалися з порушенням прав учнів у школі?

Аналізуючи відповіді можна побачити, що найбільша частка опитаних (33.4%) відповіли, що стикаються з порушеннями прав у школі рідко.

Це показує, що більшість учнів не вважають такі випадки постійними, однак визнають їх існування.

Також можна загально оцінити результати і зазначити про сприятливу ситуацію щодо забезпечення прав дітей, хоча окремі порушення все ж таки мають місце.

21.9% учасників дали відповідь, що іноді стикаються з порушеннями прав учнів у школі. Цей показник є дуже вагомим і свідчить про те, що проблема залишається актуальною для значної частини школярів.

Такі випадки можуть проявлятися у формі нехтування думкою учнів, психологічного тиску, несправедливого ставлення, дискримінації або інших порушень прав в освітньому процесі.

Особливу увагу хочу приділити тому факту, що 7.8% респондентів зазначили, що часто стикаються з порушеннями прав. Хоча цей показник є відносно невеликим, але він говорить про наявність групи учнів, які регулярно

спостерігають або переживають ситуації, які пов'язані з порушеннями їхніх прав.

Цей результат потребує додаткового вивчення та реагування з боку шкільної адміністрації, педагогічних працівників і батьків.

Все ж таки важливим є те, що 9.4% опитуваних відповіли, що ніколи не стикалися з порушеннями прав учнів. Це досить позитивний особистий досвід респондентів свідчить про високий рівень забезпечення прав дітей у певних освітніх умовах.

Але, досить значною є частка учнів, які обрали варіант відповіді важко відповісти (26.6%). Цей результат може бути пов'язаний із недостатньою поінформованості школярів щодо того, які саме дії або ситуації можна вважати порушеннями прав дитини.

Окрім того, деякі учні можуть назавжди усвідомлювати власні права або не мати достатньо досвіду для об'єктивної оцінки подібних ситуацій.

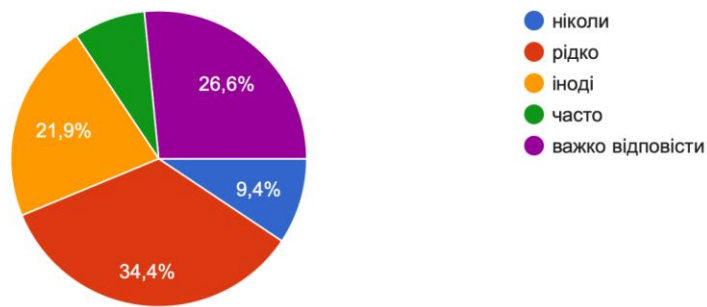
Підсумовуючи, можна зазначити, що випадки порушення прав у школі не є масовим явищем, однак повністю відсутні ми їх також назвати не можна.

Значна частина респондентів хоча б зрідка стикалася з подібними ситуаціями, що потреб подальшого вдосконалення механізмів захисту прав дитини в освітньому середовищі.

Важливим напрямом роботи залишається підвищення рівня правової обізнаності учнів, формування атмосфери взаємоповаги та створення умов, за яких кожна дитина почуватиметься захищена та матиме можливість реалізовувати свої права в повному обсязі.

Результати опитування наглядно можна подивитися на малюнку 2.8.

10. Як часто ви стикалися з порушенням прав учнів у школі?
64 ответа

Мал. 2.6 Результати відповіді респондентів щодо порушень прав учнів у навчальних закладах

Для того щоб виявити найбільш поширені порушення прав учнів, респондентом було запропоновано відповісти на запитання: які порушення прав учнів ви спостерігали особисто або чули про них?

Завдяки відкритій формі відповіді учасники мали можливість самостійно визначити проблеми, які вони вважають найбільш актуальними в шкільному середовищі.

Аналіз відповідей показав, що найчастіше респондента згадували випадки булінгу зі сторони вчителя або інших учнів. Вони також зазначали, що стикалися або чули про образи, насмішки, приниження, психологічний тиск та інші форми агресивної поведінки.

Це свідчить про те, що проблема булінгу залишається однією з найбільш поширених форм порушення прав дитини в освітньому середовищі. Такі дії негативно впливають на психологічний стан, самооцінку, а також успішність та загальне відчуття безпеки у школі.

Також респонденти зазначали, що образи зі сторони однолітків могли бути навіть за зовнішній вигляд, ображали одяг, взуття та інше.

Наступного за поширеністю категорію відповідей стала неповага. Відповіді вказували на випадки несправедливого ставлення, ігнорування думки, а також недостатньо коректне спілкування з боку окремих учасників освітнього процесу.

Ці ситуації можуть говорити про порушення прав дитини на повагу до людської гідності, яке гарантується як міжнародними документами, так і законодавством України.

Частина респондентів також звернула увагу на проблему публічного обговорення особистих проблем учнів перед усім класом.

На думку підлітків, подібні ситуації можуть викликати у школярів почуття сорому, дискомфорту та психологічної напруги. Це також може розглядатися як порушення права дитини на повагу до приватного життя та особистої гідності.

Отримані результати свідчать про важливість дотримання педагогічної етики та конфіденційності під час вирішення індивідуальних питань, які стосуються учнів.

Якщо розглядати інші порушення з якими респонденти стикалися, то можна виділити нехтування правом на відпочинок під час перерв.

Було зазначено випадки, коли перерва використовувалися для виконання додаткових завдань, проведення виховних бесід або вирішення організаційних питань.

Це обмежує можливість школярів повноцінно відпочити між уроками, що негативно впливає на їхнє самопочуття та працездатність протягом навчального дня.

Узагальнюючи, можна сказати, що результати свідчать про те, що учні здебільшого усвідомлюють прояви порушення своїх прав, а також можуть визначити проблеми, які існують у шкільному середовищі.

Найбільш актуальними серед них залишаються булі, неповага до особистості учня, дотримання конфіденційності та обмеження права на відпочинок. Це говорить про необхідність подальшої роботи для формування безпечного та сприятливого середовища, заснованого на принципах поваги до прав, свобод і гідності кожної дитини.

Для того щоб визначити рівень обізнаності учнів щодо механізмів захисту своїх прав та осіб, які можуть надавати їм підтримку у разі виникнення

проблемних ситуацій в освітньому середовищі, їм було запропоновано відповісти на запитання: до кого у школі ви можете звернутися у випадку порушення прав дитини?

Більша частина респондентів (40.6%) зазначили, що схильні звертатися до класного керівника. Це говорить про те, що класний керівник сприймається як основна та найбільш доступна особа для вирішення конфліктних або проблемних ситуацій, пов'язаних з порушенням прав дітей.

Подібний результат може пояснюватися постійною взаємодією класного керівника з учнями, його участь в організації навчально-виховного процесу, а також встановлення більш довірливих відносин у межах класного колективу. 31.3% учнів зазначили, що коли їхні права порушуються вони звернулися до вчителя, якому довіряють. Це може свідчити про наявність у школі неформальних довірчих відносин між учнями та окремими педагогами. Це є позитивним показником, оскільки вказує на те, що частина учнів відчуває психологічний комфорт у спілкуванні та готові звертатися до вчителів по допомогу в складних ситуаціях.

Також учням був запропонований варіант звернення до батьків, 15.6% респондентів обрали саме цей варіант. Сім'я залишається важливою для дитини, особливо в плані підтримки її у питаннях захисту прав.

Однак порівняно невеликий відсоток таких відповідей може вказувати на те, що учні частіше розглядають як основне середовище для вирішення подібних питань навчальний заклад, а не сім'ю.

Також респондентом були запропоновані такі відповіді як: психолог, директор, соціальний педагог, поліція, не знаю до кого звертатися. 4.7% зазначили, що у разі порушення прав дитини, вони звернулися до шкільного психолога.

Цей невеликий відсоток може свідчити про те, що учні усвідомлюють роль психолога, як важливого механізму для підтримки та захисту дитини складних життєвих ситуаціях.

І це є дуже важливим, бо багато хто вважає, що психолог потрібен тільки тим, у кого є проблеми. Ця думка є помилковою, бо психолог може виступати як людина яка тебе підтримає, дасть пораду або допоможе вирішити певні проблеми.

Однак, невелика частка таких відповідей може свідчити про недостатню поінформованість учнів щодо функцій шкільного психолога або обмежене звернення до нього у реальних ситуаціях.

Отримані результати підкреслюють важливість посилення ролі психолога в закладах освіти, а також інформування учнів про можливість отримання допомоги у випадках порушення їхніх прав.

Щодо соціального педагога, то лише 3.1% обрали цю відповідь. Вірогідно, що соціальний педагог сприймається учнями як менш доступний або менш відомий суб'єкт у системі захисту прав дитини в закладі освіти.

Також це може вказувати на недостатній рівень поінформованості учнів щодо функції соціального педагога, а також його ролі у вирішенні проблем, які пов'язані з порушеннями прав дітей.

Можливо, частина респондентів не до кінця розуміє, у яких саме ситуаціях можна звертатися до цього фахівця та яку допомогу він може надати.

Однак, така низька частка відповідей акцентує увагу на необхідності посилення інформаційно-роз'яснювальної роботи в закладах освіти щодо діяльності соціально-психологічної служби.

Підвищення обізнаності учнів про можливості звернення до соціального педагога сприятиме більш ефективному захисту прав дітей та своєчасному вирішенні конфліктних ситуацій.

1.6% відповіли, що у разі порушення їхніх прав вони могли б звернутися до поліції. Цей показник є надзвичайно низьким і свідчить про недостатній рівень обізнаності учнів щодо державних механізмів захисту прав дитини.

Поліція, як один із суб'єктів забезпечення правопорядку та захисту прав громадян, у тому числі дітей, відіграє важливу роль у випадках серйозних порушень прав, зокрема насильства, булінгу, загроз безпеці або інших

правопорушень. Однак, деякі респонденти все ж таки обрали цю відповідь та розглядають цей варіант як реальний для звернення по допомогу.

Такий низький результат може бути пов'язаний з тим, що учні недостатньо обізнані або мають певні психологічні бар'єри, які пов'язані з недовірою або страхом перед зверненням до правоохоронних органів.

Варто звернути увагу на те, що найчастіше учні обирають внутрішньошкільні механізми вирішення проблем, такі як звернення до класного керівника, психолога або директора. В таких випадках зовнішні структури залишаються менш відомими або менш доступними з точки зору сприйняття респондентів.

Завдяки отриманим результатам можна зробити висновок, що необхідно посилити право просвітницьку роботу серед учнів щодо ролі правоохоронних органів у захисті прав дитини. Важливо сформуванати у підлітків чітке розуміння того, у яких випадках слід звертатися до поліції, як відбувається процедура звернення та які гарантії захисту прав дитини існують у такій взаємодії. Це також актуалізує потребу у вдосконаленні змісту правової освіти та розширенні інформаційної роботи щодо функціонування державних інституцій, які забезпечують захист прав дитини.

Окрему увагу хочу звернути на частку респондентів, які зазначили, що не знають, до кого звертатися у випадку порушення прав у школі. Таких учнів виявилось 3.1% від загальної кількості опитуваних.

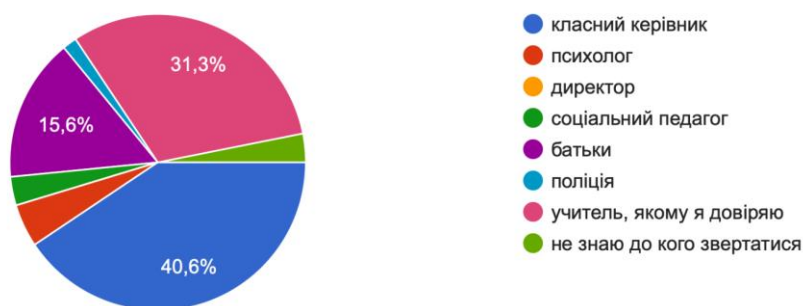
Цей невеликий показник все ж таки свідчить про наявність окремої групи підлітків, які не мають чіткого уявлення про механізми захисту своїх прав у шкільному середовищі. Це може бути пов'язано з недостатнім рівнем правової обізнаності, відсутністю досвіду вирішення конфліктних ситуацій або слабкою інформованості щодо функції працівників закладу освіти, які можуть надати допомогу учням.

Цей результат також підкреслює важливість подальшого посилення інформаційно роз'яснювальної роботи серед здобувачів освіти, результати опитування наведені на малюнку 2.9.

Конкретно, необхідно забезпечити систематичне інформування учнів про те, до кого саме вони можуть звернутися у випадку порушення прав дитини, а також які існують внутрішньошкільні та зовнішні механізми захисту, гарантії безпеки та підтримки які передбачені законодавством.

12. До кого у школі ви можете звернутися у випадку порушення прав дитини?

64 ответа

Мал. 2.9 Результати відповіді респондентів щодо визначення суб'єкту для звернення дитини у разі порушення прав

Також для анкетування важливим було питання: чи знаєте ви, як правильно діяти у ситуації, коли ваші права порушено? Аналіз відповідей показав, що 43,8% респондентів надали ствердну відповідь, тобто сказали, що знають, як діяти у випадку порушення їхніх прав.

Це означає, що у дітей є базове розуміння алгоритму дій в конфліктних або проблемних ситуаціях, які пов'язані з порушенням прав дитини. Водночас 42.2% зазначили, що знають як діяти у подібних ситуаціях лише частково.

Тобто, майже половина учнів до кінця не знає які існують механізми захисту і не завжди впевнені у правильності своїх дій. 9.4% респондентів зазначили, що їм важко відповісти на це запитання.

Це говорить про невизначеність учнів або недостатній рівень усвідомлення власних прав та способів їх захисту. Найменша частина підлітків (4.7%) зазначила, що не знають як діяти у випадку порушення їхніх прав. Не дивлячись на те, що цей показник є відносно невеликим, він все ж таки свідчить про наявність групи учнів, які залишаються недостатньо обізнаними щодо своїх правових можливостей та механізмів захисту.

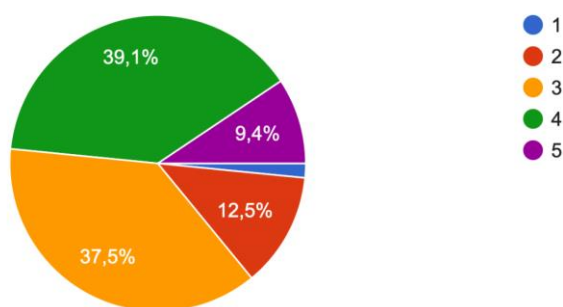
На питання: чи можете ви аргументовано відстояти свої права, 35.9% респондентів відповіли ствердно, і зазначили, що вони можуть аргументовано відстоювати свої права. Відповідно, учні мають достатній рівень правової обізнаності, впевненості та готовності захищати свої інтереси.

32.8% зазначили, що можуть зробити це лише частково. Тобто, значна частина учнів має певні знання, однак не завжди здатна чітко їх аргументувати або застосувати в реальних ситуаціях. На варіант відповіді важко відповісти відповіли 20.3% .

Це говорить про те, що в учнів присутня невизначеність щодо власних можливостей. Частіше за все це характерна позиція для осіб, які не стикалися ситуаціями порушення їхніх прав або вони не мають достатнього розуміння способів їх аргументації та захисту.

10.9% відповіли, що не можуть аргументовано відстояти власні права. Ця група учнів має низький рівень правової впевненості, а також потребує додаткової підтримки для формування базових навичок захисту власних інтересів.

15. Оцініть рівень готовності захищати права інших дітей
64 ответа

Мал. 2.10 Результати відповіді респондентів щодо готовності захищати права інших дітей

Найбільша частка опитаних, на запитання: оцініть рівень готовності захищати права інших дітей, оцінили свою готовність на 4 бали. Це 39.1%. 37.5% оцінили свою готовність на 3 бали, результати опитування на малюнку 2.10.

Високий рівень готовності, 5 балів, зазначили 9.4% учасників опитування. А низький рівень готовності, 2 бали, вказали 12.5% респондентів, а 1 бал обрали лише 1.6% дітей.

Отримані дані говорять про те, що більшість учнів оцінюють свою готовність захищати права інших дітей як середню або вище середньої. Однак відносно невелика частка респондентів показує дуже високий рівень готовності до захисту, що може вказувати на потребу в подальшому розвитку правової обізнаності учнів.

Також учням було поставлено запитання, чи брали вони участь у тренінгах, уроках, проектах з теми про права дитини. Найбільша частина (31.3%) вказали, що планують взяти участь в таких заходах, водночас 28.1% відповіли, що не брали участі, лише 23.4% не впевнені щодо своєї участі.

Лише 7.8% респондентів підтвердили участь у заходах прав дитини, тоді як 9.4% вагалися з відповіддю. Такі результати свідчать про недостатньо залученість учнів до заходів, але також демонструють наявність інтересу до цієї теми.

Для мого дослідження також було важливо внести до анкети питання: чи поважають вчителі ваше право на свободу думки. Більша частина респондентів (54.7%) відповіли, що вчителі поважаються право лише частково.

Ще 32.8% респондентів зазначили, що їхнє право на свободу думки повністю поважається. Однак 9.4% підлітків не змогли дати однозначної відповіді, а 3.1% вважають, що їхнє право на свободу думки не поважається.

Отримані дані свідчать про те, що, хоча загалом учні відзначають наявність поваги до їхньої думки з боку вчителів, значна частина вказує на частково реалізацію цього права в освітньому середовищі.

Для підлітків важливо моделювати та уявляти будь-які ситуації в яких вони могли опинитися, тому в опитуванні було присутнє питання: уявіть ситуацію: вчитель принижує учня перед класом. Чи знаєте ви, як правильно діяти?

Більша половина (51.6%) стверджують, що володіють алгоритмом дій у ситуації психологічного тиску або приниження. Однак значна частина респондентів (37.5%) відчуває невпевненість щодо правильних кроків у такій ситуації. Лише 7.8% не змогли визначитися з відповіддю. Попри високий рівень загальної обізнаності, існує потреба в додатковому інформуванні та правовій освіті.

Виходячи з попереднього питання, яке було в опитуванні, було добавлено таке питання: якщо одноліток зазнає булінгу, чи звернетеся ви за допомогою до дорослих? 60.9% респондентів показала свою готовність активно протидіяти та звертатися по допомогу до дорослих, якщо жертвою став їхній одноліток. Проте майже третина 32.8% зазначає, що їхнє рішення залежить від конкретних обставин ситуації.

Ці дані показують відносно високий рівень емпатії та соціальної відповідальності серед молоді, де більшість готова піти на допомогу.

Також потрібно було дізнатися думку старшокласників про те, чи вважають вони себе достатньо обізнаними про механізми захисту власних прав. На цьому питанні думки підлітків розділилися порівну між твердою відповіддю та варіантом частково - по 40.6% відповідно. Тоді як сумарно 18.8% опитаних або переконані в недостатній обізнаності молоді (9.4%), Або не змогли дати чіткої оцінки (9.4%).

Важливо також була думка респондентів щодо дотримання їх прав у власній школі. Оцінювання відбувалося за шкалою від 1 до 5.

По результатам, рівно половина (50%) опитаних оцінює стан дотримання прав у своєму закладі освіти на оцінку 3. Більш позитивно оцінюють сумарно 43.7% підлітків, тоді як критичні оцінки залишаються в меншості.

Під кінець опитування важливо було б дізнатися думку підлітків щодо проведення у школі більше занять з прав дитини. Переважна більшість (70.3%) проявила чітку зацікавленість та вказала на потребу збільшення кількості занять, які присвячені права дитини. Крім того більше чверті респондентів (26.6%) обрали варіант можливо, що також може свідчити про їхній

потенційний інтерес до цієї тематики. Завдяки отриманим даним можна побачити високий рівень запиту сучасної молоді на правову освіту.

Виходячи з попереднього запитання, в опитування було внесено відкрите питання про те, які теми про права дитини вам було цікаво вивчати. Більша частина респондентів зазначили, що для них важливо і цікаво було вивчати теми які пов'язані з тим як правильно захищати свої права, як правильно захистити когось, хто зазнає булінгу, як зрозуміти що дитині потрібна допомога та як реагувати на агресію в свою сторону.

Завдяки цьому питанню можна побачити які теми підліткам цікаві та взяти це до уваги. Заклади освіти, в свою чергу, можуть організувати лекції, тренінги які стосуються цих тем.

Для моєї дипломної роботи також було важливо дізнатися, чи завжди вчителі ставляться однаково, без винятку, до всіх учнів у вашому класі.

Більше половини підлітків (54.7%) констатують наявність не однакового ставлення з боку вчителів до учнів у межах одного класу. Ще 21.9% відповіли, що рівне ставлення забезпечується лише частково. Повну неупередженість і рівність з боку вчителів підтвердили тільки 17.2% респондентів. Отримані результати вказують на серйозну проблему в освітньому процесі.

Є випадки порушення принципу рівності та педагогічної етики, що безпосередньо впливає на психологічний стан, а також дестабілізує почуття психологічної безпеки учнів.

Дивлячись на всі запитання, які були в моєму опитуванні, важливо було поставити питання: що, на вашу думку, треба змінити, щоб права учнів у школі реалізовувалися краще. З 64 респондентів більшість писали про те, що треба більше говорити та ділитися своїми проблемами з вчителями, а також проводити більше занять, які будуть спрямовані на вивчення теми про права дитини не тільки підлітками, а ще й вчителями.

Заключним питанням мого опитування було: чи забезпечують вчителі доступність інформації і матеріалів у галузі освіти і професійної підготовки

для всіх дітей. 40.6% вважає, що педагоги лише частково забезпечують належну доступність освіти та профорієнтації.

Повністю задоволені рівнем доступності матеріалів 29.7%, а також привертає увагу значний відсоток тих, кому було важко визначитися з відповіддю - 28.1%. Категорично негоду висловила мінімальна кількість учасників.

Отримані емпіричні дані вказують на помірну оцінку ефективності інформаційного забезпечення у школі. Те, що сумарно більшість опитаних або бачать лише часткове розв'язування цих питань, або взагалі не можуть його оцінити, свідчить про брак системної та адаптованої до потреб кожного учня комунікації.

В цьому і є потреба в покращенні методів подачі інформації, розвитку цифрових освітніх ресурсів та активізації профорієнтації роботи серед підлітків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Переходячи до висновків, то, у другому розділі дипломної роботи були представлені результати емпіричного дослідження компетентності учнів старшого шкільного віку можливостей реалізації своїх прав у повсякденних практиках.

Дослідження проводилося через анкетування учнів старшого шкільного віку та було спрямоване на виявлення рівня їхньої обізнаності про права дитини, знань щодо механізмів захисту своїх прав, а також ставлення до проблеми їх дотримання в освітньому середовищі.

Дивлячись на результати дослідження було встановлено, що більшість підлітків мають загальне уявлення про свої права та визнають важливість їх дотримання. Велика частина учнів вважає, що старшокласникам достатньо розповідають про права дитини, це може свідчити про наявність певної просвітницької роботи в закладах освіти.

Однак аналіз відповідей показав, що знання учнів часто мають поверхневий характер і не завжди супроводжується розумінням практичних механізмів реалізації та захисту своїх прав.

Особливу увагу я звернула на результати, які були спрямовані на обізнаність учнів із положеннями конвенції ООН про права дитини. Більша половина опитаних зазначила, що чули про цей документ, але не знають його змісту. Це показує на недостатню глибину ознайомлення школярів з міжнародними стандартами захисту прав дитини, а також необхідність посилення роботи у цьому напрямі.

Якщо говорити про власну поінформованість учнів щодо законодавства України, то дослідження показало, що більшість учнів оцінюють свої знання середньо. Результати показують наявність базових знань у сфері прав дитини, проте є потреба в їх подальшому поглибленні та практичному застосуванні.

Одними з головних результатів стало з'ясування ставлення підлітків до рівня дотримання їхніх прав у закладі освіти.

Переважна більшість респондентів зазначила, що їхні права у школі поважаються лише частково. Це говорить про те, що учні загалом позитивно оцінюють освітнє середовище, однак виявляють певні проблеми, які пов'язані з повною реалізацією своїх прав.

Якщо подивитися на аналіз відповідей щодо випадків порушення прав, то він показав, що більшість респондентів рідко стикаються з такими ситуаціями.

Але значна частина учнів повідомила про випадки булінгу, неповаги до себе, обговорення особистих проблем перед класом, а також нехтування правом на відпочинок. Можна сказати що є окремі порушення прав дітей, а також необхідність подальшої профілактичної роботи.

Щодо механізмів захисту прав дитини, дослідження показало, що найчастіше учні готові звернутися до класного керівника або вчителя, якому довіряють.

Однак частина респондентів не знає, до кого саме можна звернутися у випадку порушення прав. Ця ситуація вказує на необхідність покращення

інформування учнів про діяльність шкільного психолога, соціального педагога, а також директора або інших інституцій, які здійснюють захист прав дітей.

Аналізуючи результати, можна також спостерігати, що більшість респондентів лише частково або повністю знають, як діти у випадку порушення своїх прав. Однак не всі учні впевнені у власній здатності аргументовано відстоювати свої права і це може сказати про недостатній рівень сформованості практичних навичок правового та потреб розвитку правової компетентності старшокласників.

Підсумовуючи, результати проведеного дослідження підтвердили, що старшокласники володіють базовими знаннями щодо прав дитини, однак рівень їхньої компетентності у сфері реалізації та захисту власних прав потребує вдосконалення.

Для того щоб підвищити ефективність правової освіти треба посилити практичну складову навчання, розширити право просвітницьку діяльність, а також створити умови для активного залучення учнів до процесів захисту та реалізації своїх прав у повсякденному житті.

РОЗДІЛ 3 ПРОГРАМА ЕДУКАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВОЇХ ПРАВ

3.1. Програма едукативного заходу

За результатами теоретичного аналізу наукової літератури, а також проведеного емпіричного дослідження було виявлено актуальність проблеми формування компетентностей підлітків старшого шкільного віку щодо реалізації та захисту своїх прав.

Отримані дані в ході анкетування показали, що, незважаючи на ознайомлення учнів із поняттям прав дитини, значна частина старшокласників має недостатній рівень знань про захист своїх прав, механізми їх реалізації, а також способи захисту у випадках порушення.

Завдяки проведенню дослідження можна було виявити низку проблемних аспектів. Зокрема, було встановлено, що частина учнів недостатньо обізнана з положеннями конвенції про права дитини, а також законодавством України у сфері захисту прав дітей.

Крім того, значна кількість респондентів продемонструвала невпевненість щодо власних можливостей захисту прав та недостатня розуміння алгоритм дій у випадках їх порушення. За результатами опитування також було виявлено, що окремі учні не знають, до кого саме можна звернутися по допомогу у складних життєвих ситуаціях.

Також дослідження показало, що рівень правової культури підлітків значною мірою залежить від освітнього середовища у якому вони перебувають.

Школа є одним із провідних соціальних інститутів, які забезпечують не лише передачу знань, але й формування громадянських компетентностей, соціальної відповідальності та поваги до прав людини.

Саме тому заклади освіти повинні приділяти особливу увагу питанням правового виховання учнів, створюючи умови для набуття ними необхідних знань та практичних навичок.

Особливу увагу слід звернути на те, що серед учнів були зафіксовані повідомлення про випадки порушення прав, які можуть негативно впливати на психологічне благополуччя та процес соціалізації підлітків.

Такі результати свідчать про необхідність проведення цілеспрямованої просвітницької роботи, яка буде спрямована на формування правової культури та розвиток практичних навичок захисту прав дитини.

Одним із важливих завдань сучасної соціальної роботи є не лише інформування дітей про їхні права, а ще й формування компетентностей, які дозволять ефективно реалізовувати права в повсякденному житті.

Саме тому актуальності набуває впровадження індукційних програм, які орієнтовані на розвиток правової обізнаності, критичного мислення, навичок комунікації та здатності приймати обґрунтовані рішення у ситуаціях, які пов'язані з порушенням прав.

Для того щоб підвищити рівень правової компетентності підлітків старшого шкільного віку було розроблено програмою локаційних заходів щодо розвитку компетентностей у забезпеченні своїх прав. При розробці програми враховувалися результати проведеного дослідження, вікові особливості учасників, а також сучасні підходи до правового виховання дітей та молоді.

Програма побудована на активній участі підлітків у навчальному процесі, практичній спрямованості навчання, доступності інформації, а також орієнтації на реальні життєві ситуації. Вона передбачає використання інтерактивних методів роботи, а конкретно групових дискусій, рольових ігор, аналізу ситуації, практичних вправ та рефлексивних завдань. Завдяки такому підходу учасники зможуть не лише засвоїти теоретичні знання, а ще й сформувати практичні уміння, які необхідні для реалізації та захисту прав.

Моя програма складається із чотирьох тематичних завдань, кожна з яких спрямоване на розвиток окремих складових правової компетентності.

Тематика занять охоплює питання прав дитини та їх значення у житті сучасного підлітка, механізми захисту прав, розвиток навичок

аргументованого відстоювання власної позиції, безпечну поведінку в цифровому середовищі, а також ознайомлення з діяльністю інституцій, які здійснюють захист прав дитини в Україні.

До участі в заходах які були спрямовані на компетентність підлітків забезпечення своїх прав, було залучено 15 дітей віком від 11 до 16 років. Чому саме ця вікова категорія? Тому що підлітковий вік є важливим періодом становлення особистості, формування світогляду, правової свідомості, а також громадянської позиції.

Саме в цей період діти починають більш активно взаємодіяти соціальним середовищем, відстоювати власні інтереси, приймати самостійні рішення та усвідомлювати значення своїх прав і обов'язків.

До участі у заході були представлені різні вікові групи. Це дозволило забезпечити різноманітність поглядів, досвіду, а також рівня правової обізнаності. Найменші учасники, віком 11-13 років, перебувають на етапі активного формування уявлень про соціальні норми та правила поведінки.

Більш старші підлітки, віком 14-16 років, уже мали певний життєвий досвід і могли більш усвідомлено аналізувати питання, пов'язані з реалізацією та захистом прав дитини.

Важливо зазначити, що учасники мали різний рівень попередньої обізнаності щодо прав дитини. Частина дітей уже володіла базовими знаннями про свої права та способи їх захисту, тоді як інші демонстрували лише загальне розуміння даної теми. Саме тому проведення індукційних заходів стало важливим засобом для того, щоб вирівняти рівень правової поінформованості та формування необхідних компетентностей у всіх учасників.

Для того щоб підвищити рівень правової обізнаності підлітків та формування практичних навичок реалізації та захисту своїх прав було розроблено програму еволюційних заходів для учнів старшого шкільного віку. Програма складається з трьох лекцій практичних занять тривалістю 90 хвилин кожне.

Заняття 1. Права дитини: знати, розуміти, використовувати

Тривалість: 90 хвилин

Мета: формування у підлітків цілісного уявлення про права дитини, їх значення та роль у повсякденному житті.

Завдання заняття:

- ознайомити учнів із поняттям прав дитини та історія їх становлення
- розкрити зміст основних положень Конвенції ООН про права дитини
- сформувати розуміння взаємозв'язку прав та обов'язків
- розвинути вміння аналізувати життєві ситуації через призму прав дитини
- сприяти формуванню відповідального ставлення до власних прав та прав інших людей

Обладнання: видаткові матеріали, маркери, аркуші паперу, дошка

Хід заняття

1. Організаційний етап (10 хвилин)

Я, як ведуча вітаю учасників та знайом їх із метою програми. Після цього проводиться вправа знайомство та очікування. Кожен учасник може відповісти на 2 запитання:

1. Що я знаю про права дитини?
2. Що я хотів(ла) би дізнатися під час заняття?

Відповіді коротко фіксуються на дошці.

Після цього я представляю тему заняття та пояснюю її актуальність. Наголошую, що права дитини є складовою життя кожної людини та забезпечують умови для її розвитку, безпеки та самореалізації.

2. Теоретичний блок (30 хвилин)

1. Поняття про права дитини (10 хвилин)

В цьому блоці я пояснюю, що права є невід'ємними можливостями та свободами, які належить кожній людині від народження до досягнення повноліття.

Під час викладу матеріалу розглядаються такі питання:

- Поняття прав людини та прав дитини
- Особливості прав дитини

-Принцип рівності всіх дітей незалежно від статі, національності, соціального походження, стану здоров'я

-Значення прав для гармонійного розвитку особистості

Підкреслюється, що права дитини не надаються державою або дорослими, вони належать кожній дитині від народження.

Конвенція ООН про права дитини (10 хвилин)

Дітям надається інформація про історію прийняття конвенції про права дитини у 1989 році та її значення для міжнародного захисту дітей.

Особливу увагу приділяю основним принципам Конвенції.

Тут я пояснюю, що Україна ратифікувала Конвенцію та зобов'язалася забезпечувати права кожної дитини.

Основні групи прав дитини (10 хвилин)

На цьому етапі я презентую дітям основні категорії прав: право на життя, право на медичну допомогу, право на належний рівень життя, право на освіту, право на відпочинок, право на доступ до інформації, захист від насильства, захист від дискримінації, захист від експлуатації, право висловлювати власну думку, право брати участь у прийнятті рішень, право на свободу поглядів.

Під час проведення я наводжу приклади реалізації кожного права у шкільному житті.

3. Практичний блок (40 хвилин)

Вправа 1. Мої права в повсякденному житті (15 хвилин)

Для цієї вправи учасникам необхідно об'єднатися у 4 групи. Кожна група отримує 1 із завдань, наприклад, реалізація прав у школі, реалізація прав у сім'ї, реалізація прав серед друзів, реалізація прав в інтернеті. Групи записують приклад того, як реалізуються права дитини у запропонованих сферах життя.

Після того як роботу завершили, представник кожної групи презентує результати. Після цього йде обговорення і задаються питання. Наприклад: які

права реалізуються найчастіше?, Чи завжди ми помічаємо їх реалізацію?, Які права можуть порушуватися?.

Вправа 2. Право чи обов'язок? (10 хвилин)

Для цієї вправи учасником пропонується перелік тверджень:

- Отримувати освіту
- Виконувати домашнє завдання
- Поважати інших людей
- Висловлювати власну думку
- Відпочивати
- Дотримуватися правил школи

Після цього учасники мають визначити, що є правом, що є обов'язком, що поєднує обидві категорії. Після того як завдання виконали проводиться обговорення взаємозв'язку між правами та обов'язками.

Вправа 3. Аналіз ситуації (15 хвилин)

Для цієї вправи учням пропонується декілька ситуацій:

1. Учні забороняють висловлювати власну думку під час обговорення.
2. Однокласника систематично ображають інші.
3. Учні дають можливість взяти участь у шкільному заході.

На цьому етапі учасники вправи повинні визначити яке право порушене, чому воно є важливим, а також як можна захистити це право. Отримані результати обговорюємо всією групою.

4. Підбиття підсумків та рефлексія (10 хвилин)

На цьому етапі я пропоную учасникам завершити перелік речень:

- Сьогодні я дізнався(лась)...
- Для мене було важливим...
- Найважливішим правом я вважаю...
- Отримання знання допоможуть мені...

Після рефлексії підводяться загальні підсумки всього заняття. Наголошую, що знання своїх прав є першим кроком до їх реалізації та захисту.

Очікувані результати заняття

Після завершення першого лекційного заняття учасники знають основні положення конвенції ООН про права дитини, розуміють зміст основних прав дитини, можуть навести приклади реалізації прав у повсякденному житті, усвідомлюють взаємозв'язок прав та обов'язків, а також здатні визначати окремі випадки порушення прав дитини.

Заняття 2. Як діяти у випадку порушення прав дитини

Тривалість: 90 хвилин

Мета заняття: формування у дітей практичних навичок розпізнавання порушень прав дитини та вміння діяти у ситуаціях, коли їхні права порушуються.

Завдання заняття:

- поглибити знання учнів про порушення прав дитини
- ознайомити з механізмами захисту прав дітей в Україні
- сформувати навички аналізу проблемних ситуацій
- навчити визначати алгоритм дій у випадку порушення прав
- розвивати відповідальність за власну безпеку та безпеку інших

Обладнання: дошка, картки із ситуацій завданнями, маркери, аркуш паперу.

Хід заняття

1. Організаційний етап (10 хвилин)

На цьому етапі розпочинається заняття з привітання учасників та короткого обговорення матеріалу попередньої зустрічі. Для того щоб актуалізувати знання проводиться вправа Мікрофон.

Для цієї вправи учасникам пропонується відповісти на запитання:

- які права дитини ви запам'ятали попереднього заняття?
- чому важливо знати свої права?
- чи стикалися ви або ваші знайомі з порушеннями прав дитини?

Після короткого обговорення я повідомляю тему заняття, а також пояснюю його практичне значення.

2. Теоретичний блок (25 хвилин)

1. Поняття порушення прав дитини (10 хвилин)

На цьому етапі я пояснюю, що порушення прав дитини виникає тоді, коли дитина не може повною мірою реалізувати гарантовані права та свободи. В процесі розглядаються такі питання як: що таке порушення прав дитини, які права порушуються найчастіше, як розпізнати порушення прав, наслідки порушення прав для розвитку дитини.

В цей момент я пояснюю учасникам, що навіть на 1-й погляд незначні ситуації можуть негативно впливати на психологічний стан та самопочуття дитини.

2. Найпоширеніші випадки порушення прав дітей (10 хвилин)

Я, як ведуча, знайомлю учнів із найбільш поширеними порушеннями прав дітей у шкільному середовищі. Розказую які бувають серед них:

- Булінг та Кібербулін
- Образи та приниження
- Дискримінація
- Порушення прав на повагу до гідності
- Поширення особистої інформації без згоди
- Нехтування правом на відпочинок
- Психологічний тиск
- Ігнорування думки учня

До кожного прикладу я наводжу короткі життєві ситуації для того, щоб учасники могли зрозуміти матеріал.

Механізми захисту прав дитини (5 хвилин)

Тут я знайомлю учнів з конкретними особами, а також установами, до яких можна звернутися по допомогу. Наголошуючи, що звернення по допомогу не є проявом слабкості, а є важливим кроком до захисту своїх прав.

2. Практичний блок (45 хвилин)

Вправа 1. Чи порушене право? (10 хвилин)

Для цієї вправи учасникам пропонується короткі життєві ситуації. Наприклад:

1. Учня постійно висміюють через зовнішність
2. Вчитель публічно обговорює особисті проблеми учня перед класом
3. Однокласники викладають фото учнів соціальні мережі без його дозволу
4. Під час перерви учнів змушують виконувати додаткові навчальні завдання

На цьому етапі учасники мають виконати завдання:

- визначити, чи порушене право
- назвати право, яке було порушено
- пояснити свою думку

Після того як це завдання було виконано, ми переходимо до колективного обговорення.

Вправа 2. Робота в групах “алгоритм захисту прав” (15 хвилин)

Для цієї вправи учасники мають об'єднатися у 2 групи. Кожна група отримує окремий кейс.

Кейс 1. Булінг у класі. Учень постійно стає об'єктом насмішок боку однокласників.

Кейс 2. Дискримінація. Учня не допускають до участі у шкільному заході через особисті упередження.

На цьому етапі групи повинні визначити проблему, назвати порушене право, визначити можливі наслідки, а також скласти покроковий план дій.

Кінцевий результат кожна група презентує перед іншими.

Вправа 3. Куди звернутися по допомогу? (10 хвилин)

Для цієї вправи учасником роздаються картки із різними ситуаціями. Приклади ситуації:

1. Учень став жертвою булінгу
2. Дитина зазнала психологічного насильства
3. Порушене право на конфіденційність
4. Учень став свідком жорстокого поводження

Завдання учасників полягає в тому, щоб визначити особу або установу, до якої потрібно звернутися в кожному конкретному випадку. Після завершення вправи проводиться спільне обговорення.

Вправа 4. Мій особистий план дій (10 хвилин)

Кожен учасник отримує бланк із запитаннями:

1. Яке порушення прав може трапитися зі мною?
2. До кого я звернусь по допомогу?
3. Які кроки зроблю насамперед?
4. Хто може мене підтримати?

Після того як учасники заповнили бланки, вони добровільно діляться своїми відповідями.

4. Підбиття підсумків та рефлексія (10 хвилин)

Для того щоб завершити заняття пропонується вправа незакінчене речення. Учасникам треба продовжити фрази:

- сьогодні я зрозумів, що...
- найбільш корисною для мене була інформація про...
- якщо мої права будуть порушені, я...
- після заняття я знаю, до кого можна звернутися по допомогу.

Після цього, я узагальнюю відповіді учасників та підкреслюю важливість активної позиції у захисті власних прав.

Очікувані результати заняття

Після завершення заняття учасники можуть визначати найпоширеніші випадки порушення прав, розуміють поняття порушення прав дитини, знають основні механізми захисту прав дітей в Україні, вміють аналізувати проблемні ситуації, володіють алгоритмом дій у випадку порушення своїх прав, а також знають, до кого можна звернутися по допомогу в різних життєвих ситуаціях.

Заняття 3. Права дитини в цифровому середовищі: безпека та відповідальність

Тривалість: 90 хвилин

Мета заняття: формування у підлітків уявлення про права дитини в цифровому середовищі, розвиток навичок безпечної поведінки в інтернеті та усвідомлення відповідальності за власні дії в онлайн просторі.

Завдання заняття:

- сформувати уявлення про цифрові права дитини
- ознайомити з основними ризиками в інтернет середовищі
- розвивати навички критичного мислення щодо онлайн інформації
- навчити правил безпечної поведінки в соціальних мережах
- сформувати алгоритм дій у випадку кібер булінгу або онлайн порушень прав.

Обладнання: дошка, картки із ситуаціями, аркуш паперу,маркери, доступ до прикладів соціальних мереж.

Хід заняття

1. Організаційний етап (10 хвилин)

Заняття знову починається з привітання та створення позитивної атмосфери. Проводиться вправа мій цифровий слід. Для цієї вправи учасникам пропонується відповісти на запитання:

1. Що про мене може дізнатися інша людина з мого профілю в соцмережах?
2. Чи завжди інформація в інтернеті про мене є безпечною?

Після того, як ми коротко обговорили все,ведучий підводить учнів до теми цифрових прав та пояснює, що інтернет є простором, де також діють права людини.

2. Теоретичний блок (25 хвилин)

1. Поняття цифрових прав (10 хвилин)

На цьому етапі я пояснюю, що цифрові права, це права людини, які реалізуються в інтернеті та цифровому середовищі. Також розказую що до них належить. Наприклад:

- Право на приватність
- Право на захист персональних даних
- Право на безпечне онлайн середовище
- Право на свободу вираження думку в інтернеті

Також наголошую, що ці права можуть порушуватися так само, як і в реальному житті.

2. Основні ризики в цифровому середовищі (10 хвилин)

За цей час я пояснюю учасникам найпоширеніше загрози якими вони можуть стикатися. До прикладу:

- Кібер булінг
- Шахрайство
- Розповсюдження особистої інформації без згоди
- Створення фей акаунтів
- Витік приватних фото чи повідомлень

Окремо також наголошую, що навіть одне необережне повідомлення може мати довготривалі наслідки.

3. Правила безпечної поведінки онлайн (5 хвилин)

На цьому етапі формується базові правила, такі як: не публікувати зайву особисту інформацію, використовувати складні паролі, не спілкуватися з незнайомцями без потреби, не поширювати чужі фото без дозволу, перевіряти інформацію перед тим, як її поширювати.

3. Практичний блок (45 хвилин)

Вправа 1. Безпечно чи небезпечно? (15 хвилин)

Для цієї вправи учасникам пропонується ситуації:

1. Дитина публікує своє місце перебування в реальному часі
2. Не знайома особа просить надіслати фото
3. Учень отримує образливі повідомлення в чаті класу
4. Поширюється відео без згоди людини

Завдання учасників полягає в тому, щоб визначити, чи є ситуація безпечною, пояснити ризики, а також запропонувати правильну поведінку

Вправа 2. Кібер булінг: алгоритм дій (15 хвилин)

Це вправа також виконується в групах. Учасникам пропонується ситуація Кібер булінг: однокласники створили чат, де обговорюють і принижують 1

учня. Завдання полягає в тому, щоб визначити порушене право, описати емоційні та соціальні наслідки, а також скласти алгоритм дій:

1. Не відповідати агресію
2. Зберегти докази
3. Заблокувати користувачів
4. Звернутися до дорослих
5. За потреби звернутися до відповідних служб

Вправа 3. Мій цифровий кодекс (15 хвилин)

У цій оправі кожен учасник створює власний список правил поведінки в інтернеті. Після того як завдання було виконано, кілька учасників зачитують свої правила, за власним бажанням.

4. Підсумок заняття (10 хвилин)

Проводиться рефлексія. Учасники завершують фрази:

- Сьогодні я зрозумів що...
- В інтернеті найважливіше...
- Якщо я зіткнувся з Кібер булінг, я...

Я підбиваю підсумки, про те, що цифровий простір є частиною життя, де також потрібно знати і захищати свої права.

Очікувані результати: після завершення заняття учасники розуміють поняття цифрових прав, усвідомлюють ризики онлайн середовища, знають базові правила безпечної поведінки в інтернеті, можуть розпізнати кібербулінг та інші порушення, а також володіють базовими алгоритмами захисту своїх прав у цифровому середовищі.

Заняття 4. Я можу відстояти свої права

Тривалість: 90 хвилин

Мета заняття: розви в учасників навички аргументованого відстоювання власних прав, формування впевненості у собі та готовності діяти у випадках їх порушення.

Завдання заняття:

- сформувати в підлітків навички правової аргументації
- розвивати вміння висловлювати власну думку та відстоювати свою позицію
- навчити конструктивним способом вирішення конфліктних ситуацій
- підвищити рівень впевненості у власних можливостях щодо захисту своїх прав
- закріпити знання, отримані під час проведених занять.

Обладнання: дошка, картки із ситуацій завданнями, аркуш паперу, ручки.

Хід заняття

1. Організаційний етап (10 хвилин)

Заняття розпочинається з привітання учасників, а також короткого обговорення попередніх зустрічей. Для того щоб активізувати роботу, проводиться вправа асоціація. Завдання цієї вправи полягає в тому, щоб учасники назвали одне слово або коротке словосполучення, яке асоціюється у них із поняттям захист прав. Всі відповіді учасників записуються на дошці. Після завершення вправи я узагальнюю висловлення думки та підводжу учасників до теми заняття.

2. Теоретичний блок (20 хвилин)

1. Що означає відстоювати свої права? 10 хвилин

За цей час я пояснюю, що відстоювання прав не означає конфлікт або агресію. Основне це здатність аргументовано та впевнено заявляти про свої потреби, інтереси та законні права.

Під час пояснення розглядаються такі питання:

1. Поняття правового самозахисту
2. Різниця між агресивною та впевненою поведінкою
3. Роль комунікації у вирішенні конфліктів
4. Значення правової грамотності

На цьому етапі я наголошую, що захист прав повинен здійснюватися законом та етичним способом.

2. Правила ефективного відстоювання своїх прав 10 хвилин

Тут я пропоную учасником основні правила: спокійно викладати свою позицію, посилатися на конкретні факти, не переходити на особисті образи, уважно вислуховувати співрозмовника, знати, до кого звертатися по допомогу, не боятися повідомляти про порушення своїх прав.

3. Практичний блок 50 хвилин

Вправа 1. Я маю право 10 хвилин

Для цієї вправи учасники розглядають такі ситуації:

- Мені не дають можливості висловити свою думку
- Мене ображають через зовнішність
- Мої особисті повідомлення читають без дозволу
- Мене змушують робити те, чого я не хочу

Завдання учасників полягає в тому щоб визначити, яке право порушено та сформулювати коротку відповідь від першої особи, починаючи словами: я маю право...

Мета вправи полягає в тому, щоб навчити учасників усвідомлювати власні права та відкрито говорити про них.

Вправа 2. Рольова гра відстоїмо свої права 20 хвилин

Для цієї вправи учасникам знову треба об'єднатися у 2 групи. Кожна група отримує окрему ситуацію.

Ситуація 1. Думку учня ігнорують під час обговорення важливого питання.

Ситуація 2. Учень хоче взяти участь у шкільному заході, але його не допускають.

Завдання груп полягає в тому, щоб визначити порушене право, розподілити ролі, продемонструвати ситуацію, показати конструктивний спосіб захисту своїх прав.

Після кожного виступу проводиться обговорення. Я, як ведуча, звертаю увагу на ефективність аргументів та правильність обраних способів реагування.

Вправа 4. Мій план захисту прав 10 хвилин

Кожному учаснику пропонується створити індивідуальний алгоритм дій у випадку порушення його прав. Для цього кожен учасник має написати план в якому буде зазначено:

1. Визначення проблеми
2. Аналіз ситуації
3. Звернення до відповідальної особи
4. Отримання допомоги

Після виконання завдання учасники, за бажанням, презентують свої плани.

4. Підсумкова рефлексія 10 хвилин

На завершення заняття проводиться вправа моєї досягнення. Учасникам пропонується відповісти на запитання:

- Що нового я дізнався?
- Яких навичок набув?
- Що було найкориснішим під час усієї програми?
- Чи почуваюся більш впевнено в питаннях захисту своїх прав?

Після цього я підбиває підсумки всієї програми професійних заходів. Також наголошую, що знання прав є важливою умовою їх реалізації, однак не менш важливими і вміння захищати себе, звертатися по допомогу, а також відповідально ставитися до прав інших людей.

Очікування результату заняття

Після завершення заняття учасники знають конструктивні способи захисту своїх прав, вміють аргументовано висловлювати власну позицію, володіють навичками правової аргументації, можуть визначати ефективні шляхи вирішення конфліктних ситуацій, демонструють готовність відстоювати свої права законними способами, а також мають сформований алгоритм дії у випадку порушення своїх прав.

3.2. Аналіз ефективності заходів

Аналізуючи ефективність розробленої програми локаційних заходів щодо розвитку компетентності підлітків у сфері забезпечення та захисту своїх прав є дуже важливим етапом дослідження, так як саме він дозволяє

оцінити результативність запропонованих занять та визначити рівень досягнення поставленої мети.

Головним критерієм ефективності виступає рівень сформованості правової компетентності учнів старшого шкільного віку, який включає знання про права дитини, розуміння механізмів їх реалізації та здатність діяти у випадках їх порушення.

Оцінювання ефективності програми здійснювалася на основі порівняльного аналізу первинного рівня правової обізнаності учнів (за результатами опитування, які я розглянула у розділі 2) та очікуваних змін після участі у едукативних заходах.

Важливим елементом аналізу також є якісна оцінка активності учасників під час занять, їхньої залученості до обговорень, виконання практичних завдань, а також здатності застосувати отримані знання у змодельованих ситуаціях.

Якщо говорити про загальну характеристику змін у рівні правової компетентності, то після впровадження програми еволюційних заходів спостерігається позитивна динаміка у розумінні підлітками своїх прав, а також механізмів їх реалізації.

Якщо на першому етапі більшість підлітків демонстрували поверхневі знання, то після проведення занять кількість підлітків, які можуть чітко назвати основні права дитини та навести приклади їх реалізацію повсякденному житті значно зросла.

Дуже важливою є зміна ставлення учнів до власної ролі у захисті своїх прав. На початку значна кількість респондентів вказувала на невпевненість у тому, як діти у випадках порушення прав, або обмежувалася загальними уявленнями про можливості способи реагування. Якщо ми подивимося результати еволюційних заходів, то після участі у практичних заняттях підлітки продемонстрували більш чітке розуміння алгоритму дій, та використання доступні в механізмі захисту.

Також важливо звернути увагу на зміни у когнітивному компоненті компетентності.

Когнітивний компонент правової компетентності передбачає рівень знань учнів про права дитини, їх зміст та нормативне закріплення.

У ході реалізації програми було відзначено підвищення рівня засвоєння теоретичного матеріалу. Підлітки стали більш впевнено орієнтуватися в основних положеннях Конвенції ООН про права дитини, розрізняти категорії прав і розуміти їх значення.

Також дуже важливим результатом стала усвідомлення взаємозв'язку між правами та обов'язками. Якщо на перших етапах дослідження учні переважно розглядали права як окремі привілеї, то після занять вони почали сприймати їх як систему, що передбачає відповідну поведінку та повагу до прав інших осіб.

Поговоримо про зміни у практичному компоненті. Саме практичний компонент компетентності є важливим у контексті даного дослідження, так як саме він визначає здатність підлітків застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях.

У процесі реалізації занять особлива увага приділялася кейсам, рольовим іграм та моделюванню ситуації порушення прав.

Після проходження програми учасники демонстрували значно вищий рівень готовності до дій у випадках порушення прав. Вони могли визначати яке саме право було порушено, обрати відповідну інституцію для звернення та сформулювати логічний алгоритм захисту. Також значно покращилася здатність учнів аргументовано висловлювати свою позицію, що важливим показником сформованості правової компетентності.

Також однією з важливих змін є зниження психологічного бар'єру у зверненні по допомогу. Учасники почали краще розуміти, що звернення до вчителів, психолога, соціального педагога або інших людей не є проявом слабкості, а навпаки є нормальним та необхідним кроком для захисту своїх прав.

Також спостерігається формування більш відповідального ставлення до прав інших людей, підлітки почали усвідомлювати, що реалізація власних прав не повинна порушувати права інших людей, що є важливим елементом культури.

Якщо говорити про ефективність окремих елементів програми, то аналіз показав, що найбільш ефективними є заняття, які мають практичну спрямованість. Високу результативність продемонстрували кейс методи, що дозволяють аналізувати реальні життєві ситуації, рольові ігри також сприяли формуванню поведінкових навичок, а також групові дискусії, які розвивали критичне мислення підлітків і вправи на формування алгоритму дій.

Окремо увагу хочу приділити заняттям, які були присвячені цифровим правам. Завдяки цим заняттям у підлітків виникав найбільший інтерес. Бо це в першу чергу пов'язане з їх повсякденним досвідом використання соціальних мереж, тому на цих заняттях вони були максимально включені активні.

Також у процесі занять продемонстрували зростання навичок аналізу ситуації порушення прав. Вони стали точніше визначати, яке саме правило порушено, які наслідки це може мати та які дії необхідно здійснити для захисту власних інтересів.

Особливо важливим є те, що підлітки почали впевнено визначати алгоритм дій у випадку порушення прав.

Варто зазначити, що підлітки дуже люблять відстоювати свої права. Але деякі відчують невпевненість у власних діях, але під час практичних занять здатність учнів до аргументації власної позиції значно покращилась. Якщо на початку багато підлітків відчували труднощі у формуванні своїх думок, то після участі у заняттях вони почали більш впевнено використовувати правову лексику, наводити приклади та пояснювати свою позицію.

Отже, результати аналізу ефективності еволюційної програми говорять про її позитивний вплив на формування правової компетентності учнів старшого шкільного віку. Помітно покращення знань, розвиток практичних

навичок та формування більш усвідомленого ставлення до власних прав і обов'язків.

Також слід зазначити, що отримані результати мають лише короткостроковий характер, тому для того щоб закріпити цей ефект необхідне систематичне впровадження подібних програм у освітній процес. Найбільш ефективним є поєднання теоретичного навчання з практичними формами роботи, а також створенням у школі безпечного середовища, де права дитини реально дотримуються.

Отже, запропонована програма еволюційних заходів може розглядатися як ефективний інструмент підвищення рівня правової обізнаності та розвитку практичних компетентностей підлітків у сфері реалізації та захисту своїх прав.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Переходячи до висновків третього розділу моєї дипломної роботи, можна сказати, що було розроблено та обґрунтовано програму едукативних заходів, які були спрямовані на розвиток компетентностей підлітків старшого шкільного віку щодо забезпечення та захисту своїх прав. Необхідність створення цієї програми була замовлення результатами емпіричного дослідження, які показали недостатній рівень правової обізнаності, знань про права дитини та механізми їх реалізації, а також наявність труднощів у визначенні алгоритму дій у випадках порушення прав.

Програма заходів мала комплексний характер і включала тематичні заняття, які були спрямовані на формування когнітивного, практичного та цілісного компонентів правової компетентності підлітків.

Тематика занять мала в собі ознайомлення з основними правами дитини, вивчення механізмів захисту прав, розвиток навичок аргументованого відстоювання власних позицій, формування безпечної поведінки в цифровому середовищі та ознайомлення з діяльністю інституції, які забезпечують захист прав дітей в Україні.

Однією з особливостей програми стало поєднання теоретичного матеріалу з практично орієнтованими методами навчання.

Використання інтерактивних форм роботи, зокрема групових занять, аналізу кейсів, рольові ігри, ситуаційні вправи та рефлексивні завдання, сприяли підвищенню зацікавленості учасників та ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Такий підхід дозволив не лише розширити знання учнів про права дитини, а ще й сформувати навички їх практичного застосування в повсякденному житті.

Також важливим було формування у підлітків готовності до активного захисту власних прав та відповідального ставлення до прав інших осіб. У процесі занять учасники отримали можливість усвідомити власну роль як суб'єктів правових відносин, навчитися аргументовано висловлювати свою позицію, а також звертатися по допомогу у випадках порушення прав. Це дає можливість підвищити рівень їхньої соціальної активності, самостійні та впевненості у власних можливостях.

Важливим результатом програми є також розширення знань підлітків щодо діяльності установ та організації, які забезпечують захист прав дитини. Ознайомлення зі структурою системи захисту прав дітей, функціями школи, соціальних служб, психологічної служби, правоохоронних органів та інших інституцій сприяє формуванню в учнів розуміння того, що вони не залишаються наодинці з проблемою та можуть отримати необхідну допомогу і підтримку.

Отже, підсумовуючи, результати проведеної роботи, дозволяють зробити висновок, що розроблена програма заходів є доцільною та ефективною формою підвищення рівня правової компетентності підлітків старшого шкільного віку.

Її впровадження сприяє не лише засвоєнню знань про права дитини але й розвитку практичних навичок їх реалізації та захисту, формування активної громадянської позиції, відповідального ставлення до власних прав і свобод, а також поваги до прав інших людей.

Виходячи з цього, поставлені завдання у третьому розділі були виконані, а розроблена програма може бути рекомендована для використання у діяльності закладів загальної середньої освіти, соціальних служб, молодіжних центрів та інших установ, які здійснюють роботу з підлітками у сфері правового виховання та захисту прав дитини.

ВИСНОВКИ

В моїй дипломній роботі було здійснено теоретично обґрунтування та практичне дослідження компетентностей підлітків старшого шкільного віку щодо можливостей реалізації та захисту своїх прав, а також розроблено програму заходів, спрямованих на підвищення рівня їхньої правової обізнаності та формування навичок захисту прав.

Під час проведення дослідження було проаналізовано наукові підходи до розуміння прав дитини та особливостей їх імплементації у практику соціальної роботи. Було встановлено, що права дитина є невід'ємною складовою системи прав людини та виступають важливим механізмом забезпечення належних умов для розвитку, виховання, соціалізації та самореалізації особистості.

Одним із ключових завдань соціальної роботи є створення умов для реалізації прав дитини, підвищення рівня правової культури та забезпечення ефективного захисту дітей у випадках порушення їхніх прав.

У ході теоретичного аналізу було встановлено, що Україна має розвинену правову базу щодо забезпечення прав дитини. Основу становлять міжнародні та національні нормативно-правові акти, серед яких особливе значення має Конвенція ООН, а також декларація про права дитини.

В цей же момент було виявлено, що поряд із позитивними тенденціями залишаються актуальними проблеми практичної реалізації прав дітей, недостатньої правової обізнаності підлітків та необхідності посилення просвітницької роботи серед молоді.

Особлива увага була приділена аналізу компетентності підлітків старшого шкільного віку щодо можливостей реалізації своїх прав у повсякденному житті.

Було виявлено, що правова компетентність включає сукупність знань про права дитини, вміння застосовувати їх на практиці, здатність захищати власні права та поважати права інших осіб. Саме сформованість цих компонентів є

важливою умовою успішної соціалізації особистості та встановлення активної громадянської позиції.

Для того щоб вивчити рівень правової компетентності старшокласників було проведено емпіричне дослідження шляхом анкетування учнів. Аналіз отриманих результатів дозволив виявити, що більшість респондентів загалом обізнані з питаннями про права дитини, однак значна частина має лише поверхневі знання щодо змісту Конвенції ООН про права дитини та законодавство України у сфері захисту прав дітей.

Частина учнів недостатньо орієнтується у механізмах захисту своїх прав і не завжди знає, до кого необхідно звертатися у випадках порушення.

Також результати дослідження показали, що учні переважно позитивно оцінюють рівень дотримання своїх прав у закладі освіти, проте значна кількість респондентів казала на випадки булінгу, неповаги до учнів, порушення прав на приватність та інші проблемні ситуації.

Занепокоєння викликає той факт, що частина підлітків немає чіткого уявлення про алгоритм дій у випадках порушення прав та завжди готова самотійно її відстоювати.

Для того щоб підвищити рівень правової компетентності старшокласників було розроблено програму заходів, яка включала тематичні заняття.

Програма була спрямована на формування знань про права дитини, розвиток навичок їх реалізації та захисту, ознайомлення з діяльністю інституції захисту прав дитини, а також підвищення рівня цифрової грамотності та безпеки в середовищі.

Проведене дослідження підтвердило, що формування компетентностей підлітків щодо забезпечення та захисту своїх прав є важливим напрямом діяльності закладів освіти та соціальної роботи.

Правопросвітницькі заходи сприяють розвитку відповідального ставлення до власних прав і свобод, підвищують рівень громадянської активності, а також допомагають учням успішно адаптуватися до сучасного суспільства.

Підсумовуючи, мету дипломної роботи досягнуто, поставлені завдання виконано.

Теоретичний аналіз проблеми, результати емпіричного дослідження, а також розроблена програма локаційних заходів підтверджують необхідність систематичної роботи з підвищення правової компетентності підлітків старшого шкільного віку.

Отримані результати можуть бути використані у діяльності закладів загальної середньої освіти, соціальних служб та інших установ, що здійснюють роботи з дітьми та молоддю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2019.
3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Либідь, 2018.
4. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академія, 2019.
5. Гончаренко С. У. Педагогічний словник. Київ : Либідь, 2018.
6. Державна служба України у справах дітей. URL: <https://children.gov.ua>
7. Дитячий фонд ООН (UNICEF). URL: <https://www.unicef.org>
8. Європейська соціальна хартія. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Європейська соціальна хартія. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Закон України «Про охорону дитинства» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
11. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
12. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
13. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
14. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
15. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
16. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
17. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та насильства (Ланцароте).
18. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та насильства (Ланцароте).
19. Кремень В. Г. Освіта і наука України. Київ : Грамота, 2019.

20. Локшина О. І. Компетентнісний підхід в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2020.
21. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
22. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua>
23. Національна поліція України. Протидія булінгу. URL: <https://www.npu.gov.ua>
24. Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua>
25. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
26. Омбудсман України. Права дитини. URL: <https://ombudsman.gov.ua>
27. ООН. Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.un.org>
28. Платонов Ю. Психологія підліткового віку. Київ : Академвидав, 2018.
29. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ : Академвидав, 2019.
30. Савчин М. В. Психологія розвитку особистості. Львів : ЛНУ, 2020.
31. Савчин М. В. Загальна психологія розвитку. Львів : ЛНУ, 2020.
32. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання. Київ : Економіка, 2018.
33. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 2017.
34. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ : Академія, 2019.
35. ЮНЕСКО. Освіта і права людини. URL: <https://www.unesco.org>
36. UNICEF Ukraine. Захист прав дітей. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>
37. UNICEF. Child Rights and Why They Matter. URL: <https://www.unicef.org>
38. UNICEF. Digital Safety for Children. URL: <https://www.unicef.org/cybersafety>
39. Save the Children. Child Protection Framework. URL: <https://www.savethechildren.net>
40. Council of Europe. Children's Rights. URL: <https://www.coe.int>
41. European Union Agency for Fundamental Rights. Child Rights Report. URL: <https://fra.europa.eu>
42. Internet Watch Foundation. Online Child Protection. URL: <https://www.iwf.org.uk>
43. EU Kids Online Network. URL: <https://www.eukidsonline.net>
44. World Health Organization. Adolescent health. URL: <https://www.who.int>

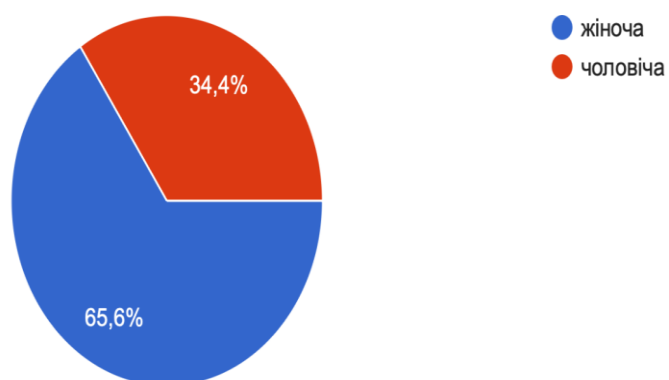
45. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua>
46. Енциклопедія освіти України / НАПН України. Київ, 2021.
47. Соціальна робота в Україні: теорія і практика : науковий журнал.

ДОДАТКИ

Додаток А

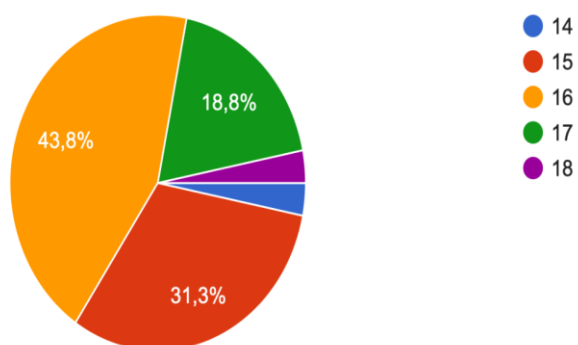
Стать респондентів

Ваша стать
64 ответа

Вік респондентів

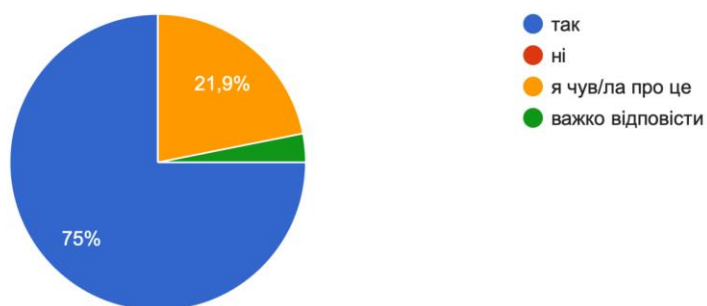
Ваш вік
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи знаєте ви, що таке права дитини?

1. Чи знаєте ви що таке "права дитини"?

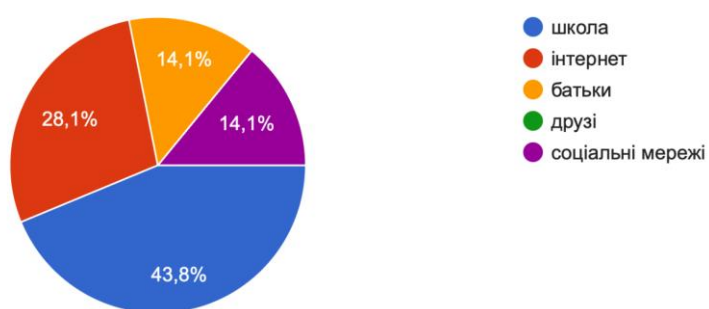
64 ответа

Діаграма результатів опитування: звідки ви здебільшого отримували інформацію про права дитини?

2. Звідки ви здебільшого отримували інформацію про права дитини?

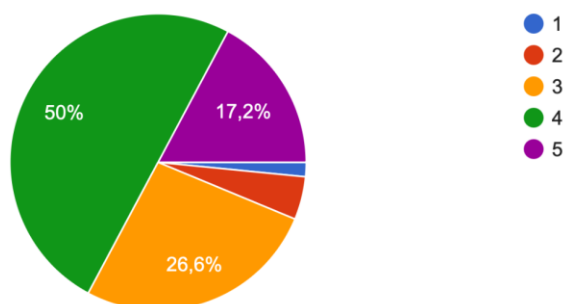
64 ответа

Діаграма результатів оцінки рівня своїх знань респондентами

3. Оцініть рівень своїх знань про права дитини Шкала від 1-5 (1 - зовсім не знаю, 5 - добре знаю)

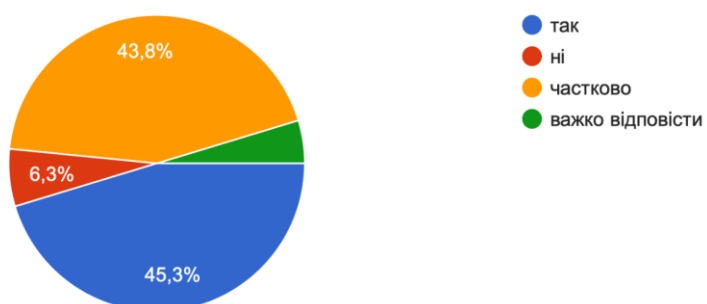
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи вважаєте ви, що старшокласникам розповідають про їхні права?

4. Чи вважаєте ви, що старшокласникам достатньо розповідають про їхні права?

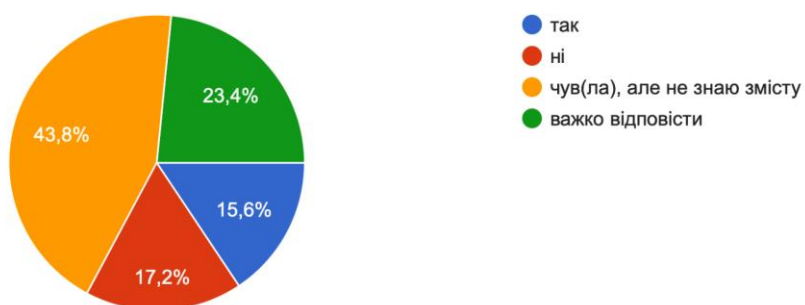
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи знаєте ви про існування Конвенції ООН про права дитини?

6. Чи знаєте ви про існування Конвенції ООН про права дитини?

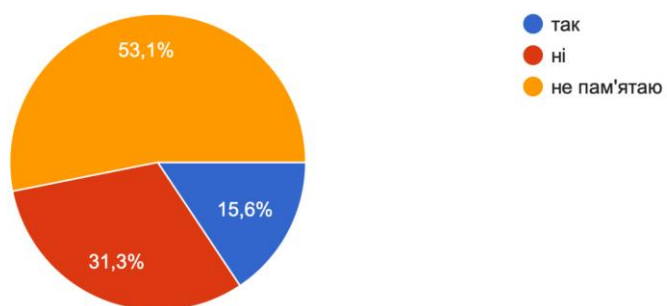
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи знайомили вас з основними положеннями Конвенції?

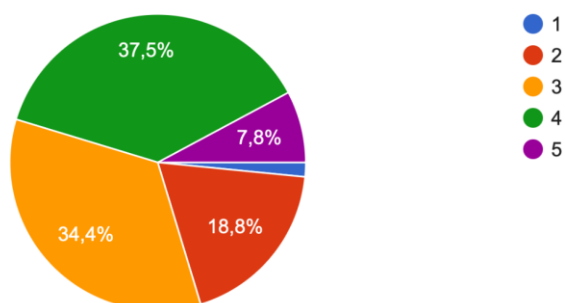
7. Чи знайомили вас у школі з основними положеннями Конвенції?

64 ответа

**Діаграма на оцінку поінформованості підлітків щодо законодавства
України про права дитини**

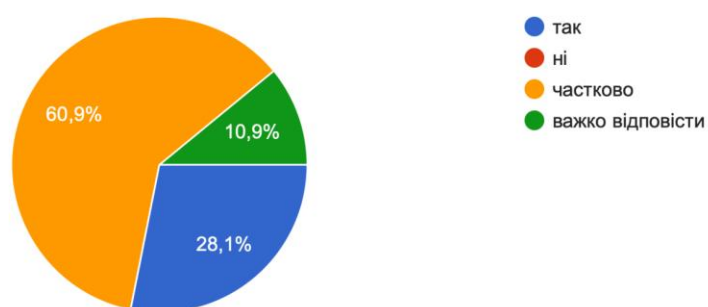
8. Як ви оцінюєте свою поінформованість щодо законодавства України про права дитини?
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи відчуваєте ви, що ваші права у школі поважають?

9. Чи відчуваєте ви, що ваші права у школі поважаються?

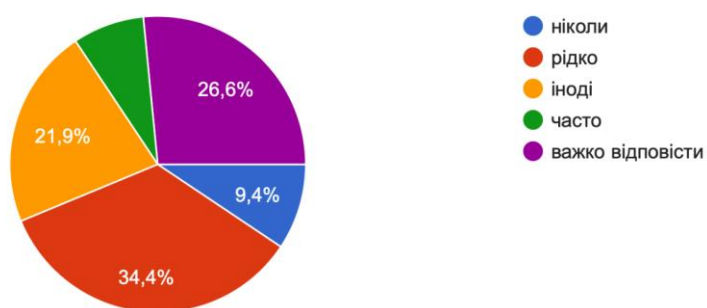
64 ответа

Діаграма результатів опитування: як часто ви стикалися з порушеннями прав учнів у школі?

10. Як часто ви стикалися з порушенням прав учнів у школі?

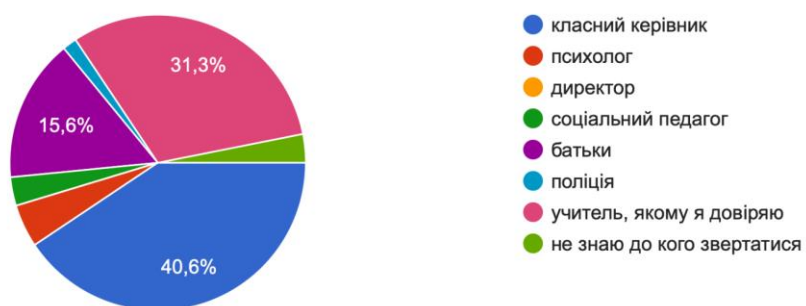
64 ответа

Діаграма результатів опитування: до кого у школі ви можете звернутися у випадку порушення прав дитини?

12. До кого у школі ви можете звернутися у випадку порушення прав дитини?

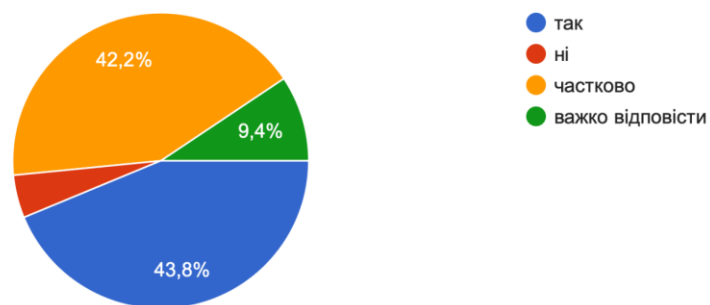
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи знаєте ви, як правильно діяти у ситуації, коли ваші права порушено?

13. Чи знаєте ви, як правильно діяти у ситуації, коли ваші права порушено?

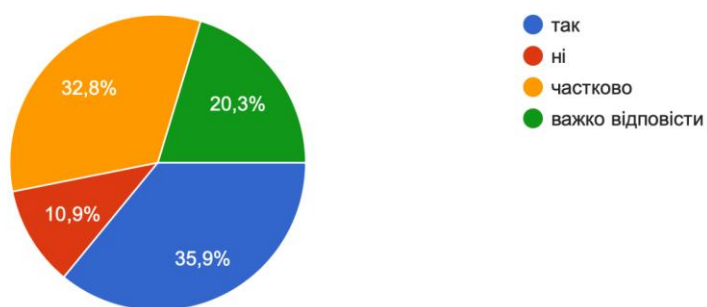
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи можете ви аргументовано відстояти свої права?

14. Чи можете ви аргументовано відстояти свої права?

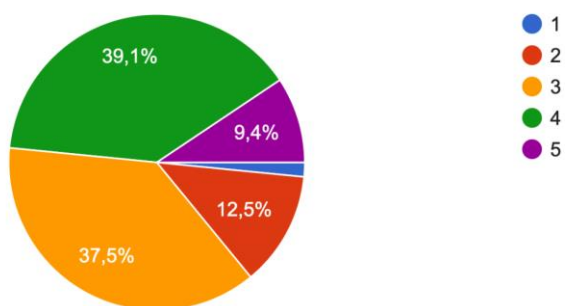
64 ответа

**Діаграма результатів опитування: оцініть рівень готовності захищати
права інших дітей**

15. Оцініть рівень готовності захищати права інших дітей

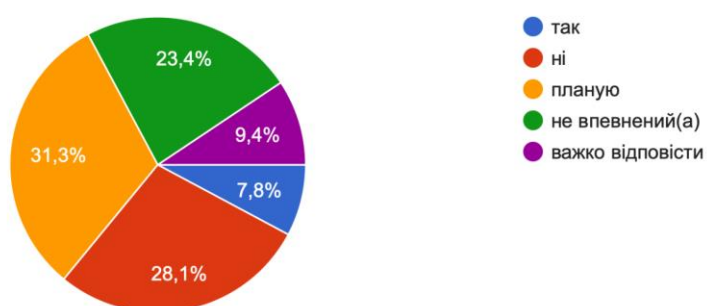
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи брали ви участь у тренінгах/уроках/проєктах з теми про права дитини?

16. Чи брали ви участь у тренінгах/уроках/проєктах з теми про права дитини?

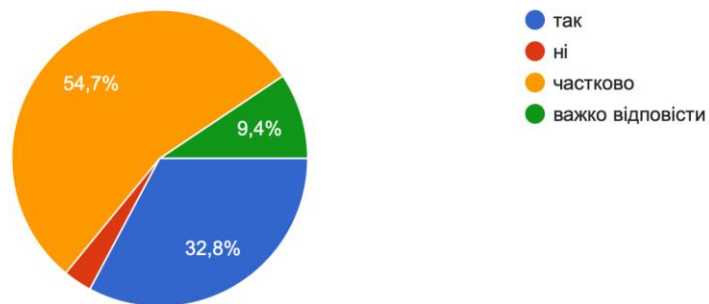
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи поважають вчителі ваше право на свободу думки?

17. Чи поважають вчителі ваше право на свободу думки?

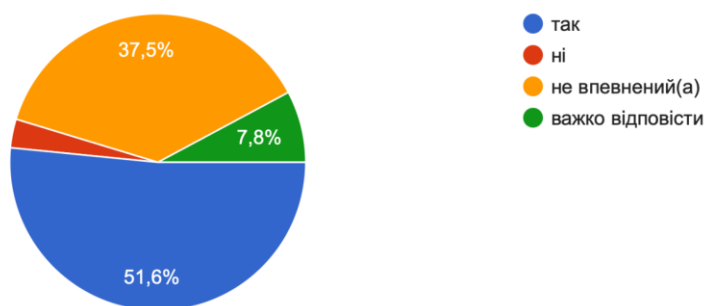
64 ответа

Діаграма результатів опитування: уявіть ситуацію: вчитель принижує учня перед класом. Чи знаєте ви, як правильно діяти?

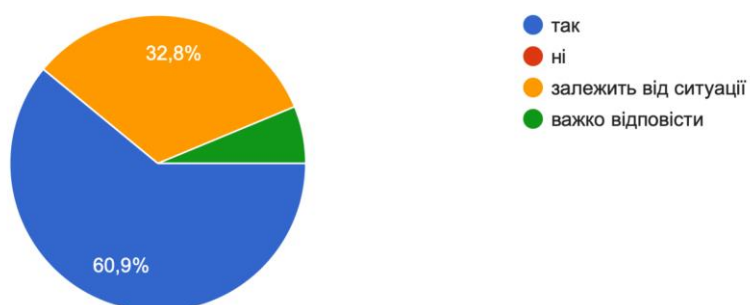
18. Уявіть ситуацію: вчитель принижує учня перед класом. Чи знаєте ви, як правильно діяти?

64 ответа

Діаграма результатів опитування: якщо одноліток зазнає булінгу, чи звернетеся ви за допомогою до дорослих?

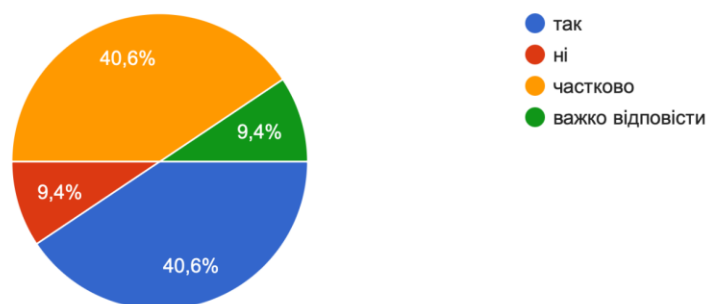
19. Якщо одноліток зазнає булінгу, чи звернетеся ви за допомогою до дорослих?
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи вважаєте ви, що старшокласники достатньо обізнані про механізм захисту своїх прав?

20. Чи вважаєте ви, що старшокласники достатньо обізнані про механізм захисту своїх прав?

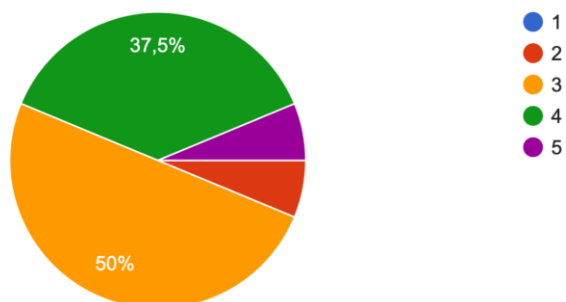
64 ответа

Діаграма результатів опитування: як би ви оцінили загальний рівень дотримання прав дитини у вашій школі?

21. Як би ви оцінили загальний рівень дотримання прав дитини у вашій школі?

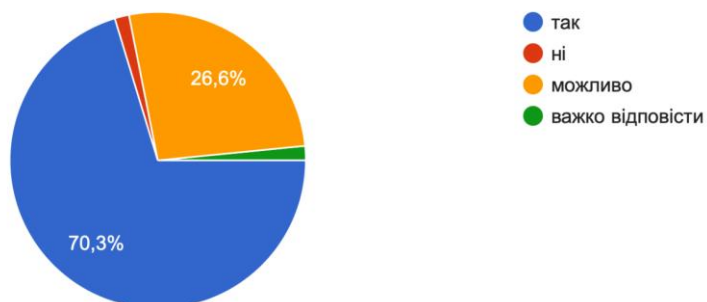
64 ответа

**Діаграма результатів опитування: чи хотіли б ви, щоб у вашій школі
більше проводили занять про права дитини?**

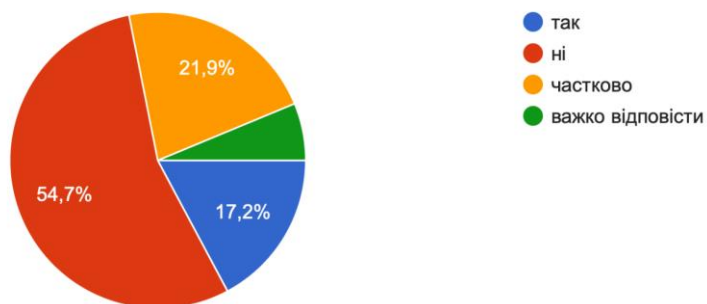
22. Чи хотіли б ви, щоб у вашій школі більше проводили занять про права дитини?

64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи завжди вчителі ставляться однаково, без винятку, до всіх учнів у вашому класі?

24. Чи завжди вчителі ставляться однаково, без винятку, до всіх учнів у вашому класі?
64 ответа

Діаграма результатів опитування: чи забезпечують вчителі доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей?

26. Чи забезпечують вчителі доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей?

64 ответа

